

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity

Katedra výtvarné výchovy



Mořské ryby v keramice

aneb život v moři i mimo něj

(soubor dekorativních kachlů)

Diplomová práce

Knihovna JU - PF



3 1 1 5 1 7 1 5 4 0

Autorka: Romana Čurdová

Vedoucí diplomové práce: odb. as. Mgr. Josef Lorenc

Datum odevzdání: 2. 12. 2005

College of Education South Bohemian University

The Department of Art



The salt water fish in ceramic
or a life in the sea and also outside
(collection of the decorative tiles)

Diploma work

written by: Romana Čurdová

leader of my diploma work: Mgr. Josef Lorenc

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma “Mořské ryby v keramice” vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

V Českých Budějovicích dne 16. 11. 2005

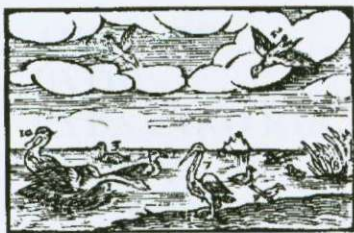
R. Čudová
.....

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce odb. as. Mgr. Josefu Lorencovi a odb. as. Mgr. Zdeňku Hosmanovi za poskytnutí podnětných rad při řešení praktických a teoretických záležitostí během jejího vypracování.

R. Čudlová
.....

*“Říká se, že Bůh vzal do rukou trochu hlíny a udělal vše,
co vidíme kolem. Když chce umělec opravdu tvořit,
nesmí napodobovat přírodu, ale musí vzít prvky přírody
a vytvořit cosi nového.”*

Paul Gauguin



Život je zázrak.

*Život je divotvorný zázrak,
před nímž i pohádky, i pověry,
i nejkrásnější sny lekavě zmlkají*

v nádherném úžasu -

neboť mu není veездеjšku rovna..

Život je z darů, co jsou navěky.

Zmocnil se všeho na zemi

i v povětrí.

Zmocnil se temných tajuplných vod

od slzí horských ok

a říček ponorných

až po nesmírná moře . . .

. . . Život je všude kolem nás.

I v nás . . .

J. A. Komenský

ORBIS PICTUS

Obsah

1. ANOTACE	7
2. ÚVOD	9
3. RYBA JAKO KULTURNÍ FENOMÉN	10
3.1 Magie ryby	10
3.2 Mýty a legendy o rybách	15
3.3 Symbol ryby	18
4. ZOBRAZOVÁNÍ RYBY	21
4.1 Pravěk	21
4.2 Starověk	22
4.3 12. století	24
4.4 16. století	25
4.5 17. století	26
4.6 18. století	27
4.7 20. – 21. století	27
5. SOUČASNÝ ČESKÝ RELIÉF A KACHEL	33
5.1 Úvod	33
5.2 Pojetí realistické	33
5.3 Pojetí lyrizující	35
5.4 Pojetí geometrizující	39
5.5 Pojetí abstrahující	41
6. TVŮRČÍ PROCES	43
6.1 Objasnění vlastní práce	43
6.2 Materiál	46
6.3 Formát	46
6.4 Příprava hlíny	47
6.5 Proces modelace	48
6.6 Sušení a přežah	49
6.7 Glazování a pálení	50
7. ZÁVĚR	52
8. POUŽITÁ LITERATURA	54
9. PŘÍLOHA	56

1. ANOTACE

Předmětem diplomové práce je výtvarné zpracování pěti keramických kachlů inspirovaných faunou mořského světa, konkrétně podmořskou rybou.

Teoretická část nazírá na rybu, jako na kulturní fenomén. Dále se zabývá zobrazením ryby v průřezu dějin umění. Předposlední teoretický okruh dokumentuje nejrozličnější způsoby zpracování reliéfu současnými českými keramiky, kteří jsou seřazeni dle míry stylizace ve vlastním výtvarném vyjádření. Jejich reprodukováná díla jsou doplněna o subjektivní komentáře.

Závěrečná kapitola popisuje tvůrčí proces, užitý při vypracování praktické části práce. Přílohu tvoří fotodokumentace výsledných kachlů a návrhy na jejich zavěšení. Součástí diplomové práce je pět materiálových a pět kresebných skic.

1. ANNOTATION

The object of this diploma work is creative elaborating of five ceramic tiles which are inspired by sea animal kingdom, concretely an underwater fish.

Theoretical part regards a fish as a cultural prodigy. Then it engages in featuring a fish during a creative history. Last but one theoretical range evidences the most different ways of elaborating the relief by the contemporary Czech ceramic makers, who are ranged according to conventionalization in their own creative expressing. Their reproduced works are completed with the subjective commentaries.

The last chapter describes the inventive action, which is used during the making the practical part of the diploma work. The photodocumentation of the tiles and the motions of their hangings are the supplement. Five material and five drawing sketches are the component of the diploma work.

2. ÚVOD

Moře je shromážděním vod.

Voda je pramenem života.

Pro symbol, pomocí kterého jsem chtěla ztvárnit své dosavadní poznání žití a jeho prvotní projev vůbec, jsem se ponořila do mořských vod. Neboť právě v moři se dle vědeckých předpokladů začaly rodit dějiny života na Zemi.

Podmořský svět mě nesmírně láká. Snad je to nesnadnou přístupností do jeho zákoutí. Snad i jeho neprobádaností. Především však jeho faunou, která mne okouzluje.

K vlastnímu ztvárnění jsem zvolila **ryby**. Pestré tvary, barvy a především jejich pohyby mě uchvacují . . . zavírám oči a vidím šerou podmořskou krajinu. Pomalu i hbitě plující rybí těla. Spojují se v houfy nebo proplovají osamoceně. Rozrážejí vodní živel, vlní se, kmitají, mrskají. Je to stále živý obraz.

Ony žijí pod mořskou hladinou, **my** plujeme ve vodách života na zemi. Přesto máme mnohé společné.

Ryby byly již od pradávných dob uctívány lidmi. Podněcovaly je k vymýšlení různých mýtů a legend. Staly se pro ně symboly s různými, někdy i kontroverzními významy.

Tento živočišný druh inspiroval a stále inspiruje člověka k výtvarným počínům. Některá díla jsem chronologicky uspořádala v teoretické části.

Ke zpracování tématu jsem zvolila keramickou hlínu. Tento materiál, pocházející z lůna přírody, je blízký i některým současným českým umělcům, jejichž výtvary mě oslovily. Proto jsem do vlastní práce zařadila reprodukce jejich děl a doprovodila je vlastním výkladem.

3. RYBA JAKO KULTURNÍ FENOMÉN

Každý, kdo chce jakýmkoliv způsobem rybu zobrazit, se zamýšlí nad svým vlastním postojem k ní.

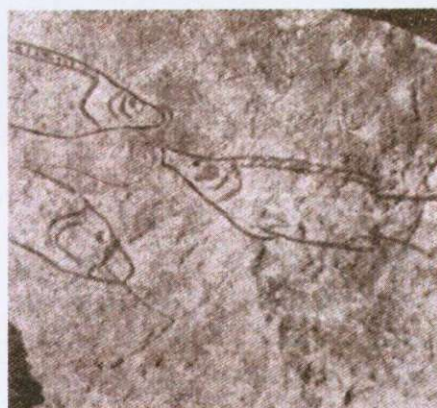
Jistě není nezajímavé informovat se o tom, jak byly ryby vnímány našimi předky v různých dobách, na různých místech světa a seznámit se s bájemi, či legendami, které tohoto tajemného mořského živočicha obestírají.

3.1 Magie ryby

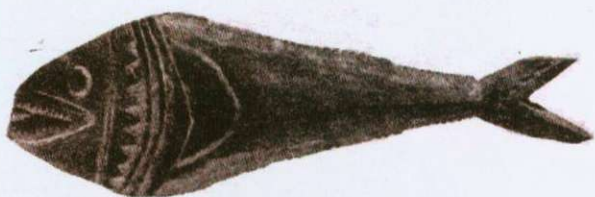
Lidé odedávna přisuzovali zvířatům neobyčejné vlastnosti. Věřili například, že některé části zvířecích těl coby amulety je ochrání před nemocemi, neštěstím a dalšími nepříjemnostmi. Takovými talismany bývaly velice často rybí kostičky, které lidé neustále nosili při sobě. Později začali používat jen symbolické amulety. Ty se pak staly také součástí tradičních ornamentů, jimiž zdobili a dosud zdobí představitelé některých národů svůj oděv. Oblíbenou ozdobou Chantů a Mansů je dodnes, kromě “zaječího ouška” i “štičí čelist”. Rybí ornament, jímž ženy zdobily svůj šat, byl široce rozšířený také u zakavkazských národů.

Naši vzdálení předkové ryby a jiné živočichy lovili a zároveň i uctívali. Proto dělali vše, aby si vymodlili odpuštění usmrcených zvířat. Byli totiž přesvědčeni, že duše zabitých živočichů se vtělí do nových zvířat, která již budou vědět, že si jich lidé váží a tudíž budou ráda plouvat do jejich sítí.

Představy o tom, jak je třeba ryby uctívat, se u různých národů lišily.



Rytiny ryb z vádí Džerat (Sahara)



Ozdoba architektury ze dřeva (Indonésie)

zdůvodněné rituály. Například indiáni, obývající pobřeží Britské Kolumbie (dnešní Neloze), přísně dbali na to, aby kosti i vnitřnosti ulovených a snědených lososů, kteří byli jejich základní potravou, byly vhozeny zpátky do moře. Věřili totiž, že se rybí duše vrací zpět do míst, kde lososi žili, a tam z nich vzniknou nové ryby. Báli se, že se spálenými kostmi současně shoří i duše, což by znemožnilo zmrtvýchvstání. Zákaz spalování rybích kostí byl všeobecně velmi rozšířený mezi americkými indiány. Kanadští indiáni kmene Ottawa věřili, že spálením kostí vzbudí u ryb nespokojenost, a ty pak nepřiřplavou do sítí.

Huróni však šli ve svých myšlenkách ještě dále. Aby si zajistili přízeň ryb a přiměli je vplouvat do sítí, přemlouvali je. Dobrý “přemlouvač ryb” byl velmi ceněný příslušníky svého kmene a těšil se velké úctě.

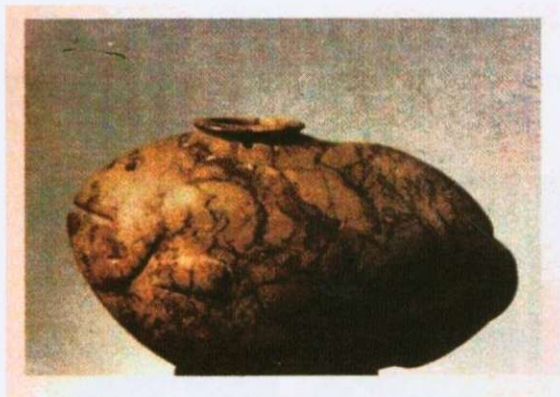
Kázání a zaklínání bylo dosti rozšířeným zvykem mnohých rybářských národů. Například v Austrálii, když muži lovili, zpívaly ženy v loďkách písně, kterými ryby přemlouvaly a prosily, aby vpluly do sítí.

Lidé ctili rozličné rybí druhy - sardinky, rejnoky, lososy atd., v závislosti na tom, jaké ryby žily a převážně se lovily v oblasti, kterou obývali.

Každý národ měl i vlastní, pečlivě rozvinuté a podrobně



Váza z pálené hlíny
(Sýrie)

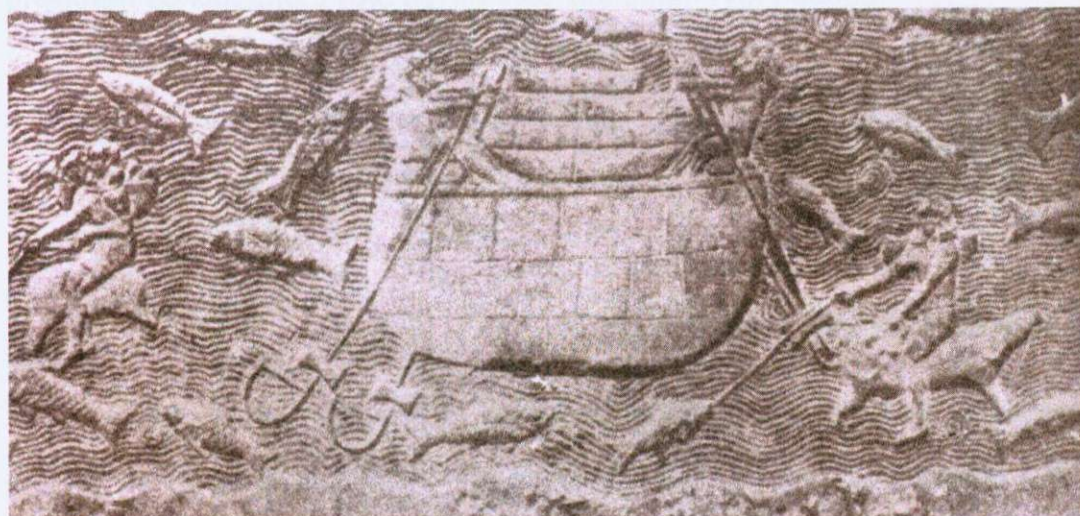


Kamenná nádoba v podobě ryby (Egypt)

Hojně rozšířeny byly svátky a rituální tance při zahajování rybolovné sezóny nebo na počest ulovených ryb. Ojediněle existují i dnes. Některé národy pořádají oslavy jarního tahu ryb. Vítají táhnoucí ryby písněmi a tanci. Jiné předvádějí před zahájením rybolovu speciální “tanec ryby”. Například

kalifornští indiáni, aby si zajistili dobrý rybolov, tančí tanec lososů. Žádný z nich předtím a deset dní poté nesmí lososy lovit, i kdyby jeho rodina umírala hlady.

I to však někdy nestačilo. Některé národy se obávaly, že žádné tance a zaklínání nepomohou, pokud se k rybě nezachovají hezky a neprojeví jí zvláštní úctu. Věřili, že první ulovená ryba bude vyprávět ostatním, jací lidé žijí na tomto břehu, a proto jí zpravidla pouštěli na svobodu.



Reliéf: Lov ryb (Asýrie)

Často se však lidé přesvědčovali, že chování ryb nezávisí jen na přemlouvání, písních, tancích nebo na uctivém zacházení s první ulovenou rybou. Začali si tedy vytvářet nejrůznější modly ryb.

Nejdříve zobrazovali ryby na skalách nebo na jeskyních stěnách. Později začali zhotovovat ze dřeva nebo z kamene jejich figurky, ke kterým se klaněli.

V roce 1909 byly v Arménii objeveny až 5 m vysoké obrazy ryb. Později byly podobné výjevy nalezeny v severním Mongolsku, v Gruzii a v Íránu. Tato



Batika s motivem ryb a lodí (Indonésie)

kultovní zobrazení byla rozšířena v těch zemích, kde lidé věřili, že duše ryb přesídlují do kamenů. Proto dávali také kamenům rybí podobu.

Chantové, obyvatelé Sibíře, před zahájením sezóny vyráběli z břízy velikou rybu a umísťovali ji na břehu řeky hlavou ve směru jarního tahu ryb. Opět tím chtěli rybí tvory přilákat a zajistit si tak úspěšný lov.



Malba ryby na kůře (severní Austrálie)

Často se však stávalo, že ani to nepomáhalo. Ryby nechtěly vplouvat do sítí. Někteří indiáni se snažili ryby uplatit. Naplňovali před zahájením rybolovu kánoe lasturkami, které sloužily jako peníze. Někdy zdobili loďky květy a pouštěli je po vlnách.

Pravěcí rybáři, a donedávna i některé primitivnější národy, považovali zvířata za tvory vybavené nejen duší, ale i rozumem a dalšími vlastnostmi, které dokonce postrádali i lidé.

Kalifornští indiáni se snažili ryby přelstít, aby nemohly uhodnout jejich záměry. Nebudovali proto například lávky pro lov lososů ze stromů pokácených na břehu řeky. Domnívali se, že kdyby je lososi spatřili při stavbě lávky, pochopili by jejich úmysly. Dopravovali tedy stromy pro stavbu těchto lávek z nejvyššího kopce v okolí. To ryby vidět nemohly. V příštím roce museli znovu dopravit stromy z kopců, protože loňské lávky byly již "prozrazeny" a staří lososi o nich stačili informovat mladé.

Ainové z Dálného východu byli přesvědčeni, že ryby jsou schopny naslouchat lidským rozhovorům na velké vzdálenosti. Když muži odcházeli z domu za prací, přísně zakazovali ženám mluvit. Obávali se, že by ryby mohly zaslechnout jejich hovor a vylekat se. Zastrážit by je mohl i pohled na člověka, přinášejícího ryby do svého obydlí. Proto Ainové, a nejenom oni, protahovali první ulovené ryby zvláštním malým otvorem v zadní stěně obydlí. Jiné národy je do příbytků vnášely oknem nebo komínem, ale nikdy dveřmi.

Příkladů nejrůznějšího chování lidí k rybám od uctívání po "oklamání" je dlouhá řada. Ale i těch několik uvedených dokazuje, že ryby zaujímaly ve vědomí mnohých národů významné místo. Zejména proto, že hrály v jejich životech důležitou úlohu coby zdroj potravy.



Skleněná nádobka (Egypt)

Pro subkapitolu 3.1 Magie ryby jsem fakta a reprodukce čerpala z těchto pramenů:

Dmitrijev D. J., Ryby známé i neznámé, lovené, chráněné, Praha, Lidové nakladatelství, 1990

Saunders N., Mytická síla zvířat, Praha, Knižní klub, 1996

3.2 Mýty a legendy o rybách

V lidských myslích se už od pradávna rodila bájná zvířata. Umožňovala vysvětlení nevysvětlitelného, či vykonávala činy člověku nedostupné. Zhmotňovala strach, touhy a jiné lidské pocity. Tato stvoření většinou přebývala v nehostinných, zrádných a tajemných místech naší planety.



Mozaika: Mořský kentaurs a delfin (Řecko)

Není tedy divu, že i v moři, které bylo vnímáno jako prostor, v němž číhají nepředstavitelné hrozby v podobě různých mořských živočichů, vznikly mnohé mýty, ve kterých vystupovaly ryby v rozličných podobách např.: Charybda, Zif, Chuan, Šipik, Lukwata, Trolual a mnoho dalších bájných ryb.

Lidé se vždycky snažili vysvětlit ničivé přírodní pohromy zásahem tajemných bytostí. Například v Barmě věřili, že silné zemětřesení vyvolává ohromná ryba, která spí pod zemí a drží v tlamě vlastní ocas. Vždy, když se probudí, kousne se, a tím vznikají otřesy.

Ryba však vystupuje také jako spasitelka lidstva. Zvláště významnou roli hraje v době potopy (mýty o potopě existovaly v nejrůznějších variantách u různých národů). V indické mytologii například ulovil první člověk Manu rybu. Ta ho požádala, aby ji ušetřil, a za to mu slíbila, že ho při potopě ochrání. Manu vyhověl její prosbě a ryba svůj slib splnila. Mýty o potopě byly rozšířeny u mnoha národů obývajících Malou Asii, Zakavkazsko, Sýrii, Palestinu, Írán a další země.

Od dávných dob je ryba obdivovaným a uctívaným živočichem. Proto si lidé vybájili bohy, kteří ji ochraňovali a spravovali její království. Například hlavní chantský bůh Obi, který sám připomínal štika, byl současně i správcem rybího bohatství. Přestože žil v ústí řeky Obu, pečoval nejen o říční, ale i o mořské ryby. Podle sumerské legendy určil bůh Enki jednomu z nižších bohů,

aby pečoval o ryby ve zvláštním "sídle ryb". Podle představ národů severní Sibíře je ochráncem ryb "vlasatý otec", který pase rybí stáda a pomáhá rybářům.



Illuminace: Siréna s rybím tělem (Španělsko)

podoba ryby přisuzována rybím božstvům. Staří Řekové ztvárňovali bohyni Atargat, která podle legendy založila Damašek, s lidskou hlavou a trupem ryby. Bohyně Eurynomé (předchůdkyně budoucí bohyně Artemidy) byla stvořením zpola ženy, zpola ryby. V panteonu asyrských bohů byla významnou osobností



Reliéf: Muž s rybím tělem (Sýrie)

Různé mýtické bytosti se podobaly rybám nebo byly napůl člověkem a napůl rybou. Ve středověkém Řecku například sirény, které námořníci vnímali jako předzvěst bouře nebo dokonce ztroskotání, byly zobrazovány s ženskou hlavou i hrudí a rybím tělem. Především však byla podoba ryby přisuzována rybím božstvům. Staří Řekové ztvárňovali bohyni Atargat, která podle legendy založila Damašek, s lidskou hlavou a trupem ryby. Bohyně Eurynomé (předchůdkyně budoucí bohyně Artemidy) byla stvořením zpola ženy, zpola ryby. V panteonu asyrských bohů byla významnou osobností a v okolí Damašku jí bylo zasvěceno velké jezero, na jehož březích stál přepychový chrám. Řecké pověsti zrodily také boha Tritóna, který se podobal z půle člověku, z půle rybě. Eóse, mocného vládce vod zobrazovali s rybím tělem, někdy i jako rybu s lidskými znaky.

Rybí bohové však nebyli vždy podobní rybám. Některé národy jim přisuzovali lidský zjev. Rybí bůh Nivchů měl například podobu starce s šedivým plnovousem, nicméně žil se svou rodinou v moři. Měl neomezené zásoby jiker a podle potřeby je rozhazoval v mořích a řekách.

Rybám byly také přiřčeny různé léčivé vlastnosti a byly vnímány jako bezpečný prostředek proti nemocem. Takovou "léčivou" rybou byl kupříkladu pstruh.

U mnohých národů existoval kult žraloků. Zvláštní je, že nebezpeční žraloci nebyli zlými bohy. Naopak představovali dobré síly. Malgašové z Madagaskaru dokonce považovali žraloky za své prapředky. Nelovili je, nebáli se jich a projevovali jim různé pocty. Žraloky uctívaly i některé indiánské kmeny Střední Ameriky. Zakazovaly nejen žraloky zabíjet, ale přinášely jim oběti v podobě mrtvých lidí, které předtím ozdobily drahocennými šperky. Největší úctě se však žraloci těší u obyvatel Havajských ostrovů. Podle jejich představ je žralok jedním z nejmocnějších bohů. Hlavní bůh Kama-Chaa-Lii může na sebe vzít lidskou podobu a žít po určitou dobu mezi lidmi. Většinou však žije jako žralok ve veliké jeskyni kdesi v oblasti Honolulu. Odtud vládne ostatním žralokům a pozoruje, co se děje ve světě, a v případě potřeby zasahuje. Na uctívou prosbu, po přednesení příslušného zaklínání, může trestat tyrany a ochránit utlačované. Zapálí-li pro něj lidé velké pochodně a vylijí do moře šťávy z rostliny ava, zachrání Kama-Chaa-Lii ztroskotance na moři. V japonské mytologii nacházíme rovněž božského žraloka. Jmenuje se Same a pomáhá tomu, kdo se k němu chová s úctou.

Muslimové měli svoji konkrétní posvátnou rybu, mající v zadní části těla podivnou kresbu. Muslimští duchovní tvrdí, že to je arabský nápis. Na jednom boku je podle nich napsáno "není boha kromě Alláha", na druhém je ohlášení příchodu Alláha.

Všechny tyto mýty a legendy jsou dokladem bujné lidské fantazie, která byla a je živena pohledem na fascinující přírodní živly, živé organismy a v neposlední řadě i existencí tajuplných neprobádaných míst.

Pro subkapitulu 3.2 Mýty a legendy o rybách jsem fakta a reprodukce čerpala z těchto pramenů:

Dmitrijev D. J., Ryby známé i neznámé, lovené, chráněné, Praha, Lidové nakladatelství, 1990

Mertlík R., Starověké báje a pověsti, Praha, Svoboda, 1972

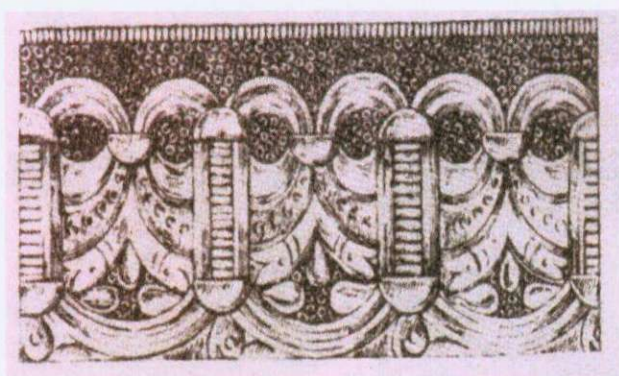
Ragache C., Mýty a legendy, vlci, draci, bájná zvířata, Bratislava, Gemini, spol s r. o., 1991

3.3 Symbol ryby

Ryba se objevuje jako symbol již v pravěkém umění. Ve starověkém Egyptě a Řecku se stala obětním zvířetem mrtvých, neboť žila v moři, součástí podsvětí, a byla tedy vnímána jako podsvětní zvíře spojené se smrtí.

Ryba zde však značila i život, zdar, štěstí a lásku. Byla zasvěcena např.: syrské bohyni života Atargatis (jejíž syn Ichthys byl posvátnou rybou). Symbolika obnovovaného a neporušeného života je odvozena z velké plodivé síly ryb a s ní spojené představy životního dostatku a bohatství (asyrský písmový znak pro pojem množení a rozšiřování má podobu ryby). Právě pro svou plodivost je ryba falickým symbolem a znakem matky – rodičky.

V Egyptě ryba ztělesňuje blahobyt, který poskytuje Nil a symbolizuje Usirův falos. Dvě ryby značí tvůrčí princip. Parmu vnímají Egypťané jako symbol nečistoty a nenávisti.



Ornament na knoflíku se stylizovanými rybami (Sýrie)



Náušnice s motivem ryb (Sýrie)

Rybí božstva a mořští bohové jezdívali na rybách, což bylo znakem nezávislosti pohybu ve vodách a přeneseně neomezených možností.

Tři ryby s jednou hlavou značí jednotu Trojice. S touto symbolikou se lze setkat v egyptské, indiánské, keltské, mezopotamské, barmské,

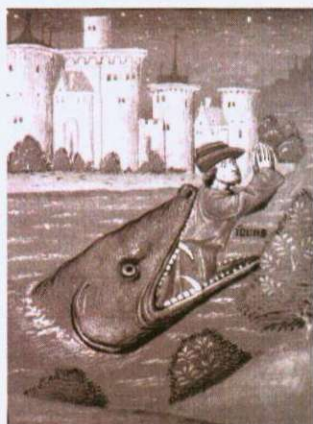
perské a francouzské ikonografii a objevuje se téměř všude od starověku po novověk.

Ryba, s chlebem a vínem, byla svátostným jídlem mysterijních náboženství. Ryby se jedly a rybí oběti se přinášely při rituálním uctívání všech podsvětních bohů a lunárních bohyň vod, lásky a plodnosti, jako byly např. Inanna, Eset, Nina a Venuše, jež se zrodila z mořské pěny. Jejich dnem byl pátek, kdy se jedly ryby na jejich počest a zároveň se věřilo, že se tím získá podíl na rybí plodnosti.

Zvláštní místo zaujímá ryba v křesťanském náboženství. Znázorňuje křest, nesmrtelnost a vzkříšení. V období raného křesťanství nazývali často Ježíše Krista “rybou” nebo “synem ryby”, neboť písmena řeckého slova pro rybu ICHTHYS tvořila začáteční písmena řeckých slov Ježíš Kristus Boží Syn Spasitel (Iesos Christos Theoy Hyios Soter), a ryba se tak stala symbolem Krista v latinské církvi, nikoliv však v řecké ortodoxní církvi. Věřící byli nazýváni “pisciculi”, rybičky, křtitelnice je “piscina” doslova rybník, rybaření bylo užíváno ve smyslu přivádění konvertitů do církve a apoštolové byli rybáři lidí. Tři ryby s jednou hlavou znázorňují nejsvětější Trojici a tři vzájemně propletené ryby značí křest ve jméno Trojice.

Ryba je atributem sv. Antonína Paduánského, který kázal rybám, apoštola Petra a biskupa Zenona, jemuž visí na berle.

Ryba jako vykonavatelka božího soudu se vyskytuje v Proroctví Jonáše. Stává se symbolem vzkříšení, v jehož významu se objevuje v pohřebním umění 3.století.



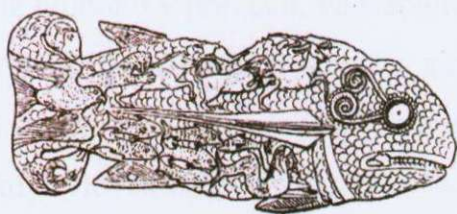
Komorové kachle, dvě ryby polykají proroka Jonáše (Čechy)

Ilustrace: Jonáš v tlamě velryby (Itálie)

V křesťanství se ryba objevuje v mnoha příbězích: Tobiáš, doprovázený andělem, nese rybu, Učedníci ve člunu, zatahující ryby do sítí, Zázračný rybolov, rozdělující chleby a ryby, Nasycení pěti tisíců, Peníz vytahovaný z rybích úst Petrem atd.

Dle židovského výkladu je ryba potravou blažených v ráji a zároveň symbolem nebeské hostiny budoucího šťastného života.

V Číně jsou ryby považovány za symbol regenerace, harmonie, bohatství a hojnosti (ryba a hojnost jsou slova se stejnou výslovností). Jednotlivá ryba znázorňuje samotářskou nebo osamělou osobu, sirotka, vdovu nebo neženatého muže. Párek ryb zobrazuje manželství, radost ze svazku a plodnost. Kapa Číňané uctívají jako symbol síly, chabrosti a houževnatosti.



Zlaté kování v podobě ryby (Polsko)

Podobné významy přisuzují rybám i v Japonsku. Ve svátek "dne chlapců" dávají najevo své přání, aby hoši byli silní a mužní, připevněním vycpané ryby na dlouhé bidlo před rodný dům. Japonci vnímají rybu jako znak lásky (láska a kapr jsou slova se stejnou výslovností).

Losos byl například symbolem hojnosti, vědění a inspirace. Američtí indiáni věří, že ve vnitřnostech lososa je ukryt oheň. Parma byla spojována s nečistotou a nenávistí. Kapa používali šamanové evropských národů k zahánění zlých duchů.

V buddhistickém pojetí ryba ztělesňuje osvobození od omezení, tužeb a náklonností.

Ryba symbolizuje vodní živel v celé jeho záhadnosti, hloubce a proměnlivosti. Snad také proto byla a je často používaným symbolem.

Pro subkapitolu 3.3 Symbol ryby jsem fakta a reprodukce čerpala z těchto pramenů:

Cooperová J. C., Encyklopedie tradičních symbolů, Praha, Mladá fronta, 1999

Dmitrijev D. J., Ryby známé i neznámé, lovené, chráněné, Praha, Lidové nakladatelství, 1990

Hall J., Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění, Praha, Svoboda a. s., 1991

Strong D. E., Antické umění, Praha, Artia, 1970

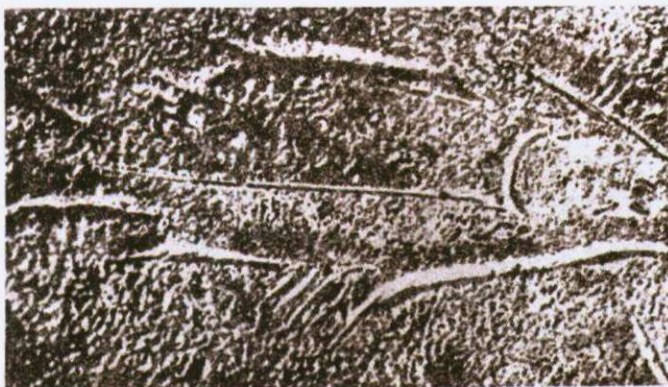
4. ZOBRAZOVÁNÍ RYBY

Ryba se stala námětem pro mnohé výtvarníky a objevuje se v nejrozličnějších oblastech tvorby. Tento chronologicky uspořádaný přehled má být ilustrací výtvarného zpracování ryby v průřezu dějin umění.

4.1 Pravěk

S prvními výtvarnými projevy vůbec, byť doklady o nich máme pouze ojedinělé a můžeme si o nich vytvořit pouze neúplnou představu, se setkáváme již hluboko v pravěku, ve starším paleolitu. Poprvé člověk překročil hranici mezi výtvarnou kulturou v širokém smyslu slova a výtvarným uměním, když dokázal vytvořit z vlastní představy obraz zvířete nebo člověka. Umění vzniklo tehdy, když člověk začal tvořit, aby něco zobrazil nebo vyjádřil.

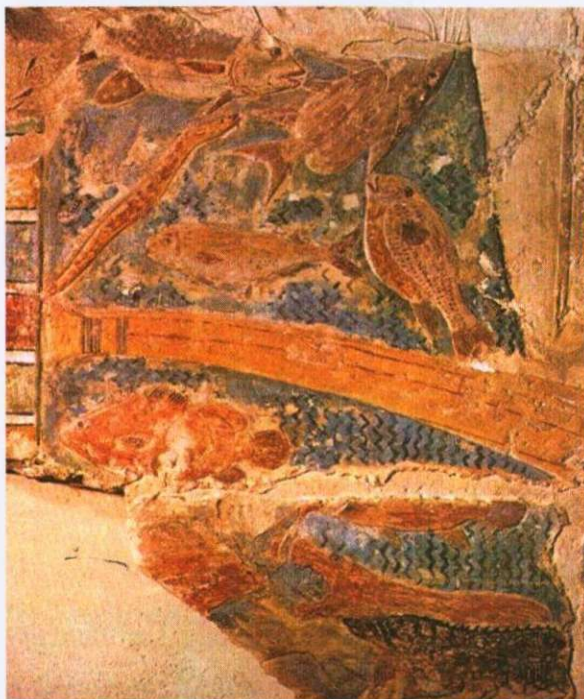
První ukázky výtvarné tvorby můžeme nalézt v několika druzích výtvarných činností, mezi které patří i jeskynní malby a malby na skalních stěnách. Námětem byla převážně zvíř, kterou člověk lovil, a proto na malbách nacházíme i motiv ryby. Dokladem je například rytina ryby v blátivém dnu jeskyně Niaux (Francie, 15. - 10. tisíciletí př. n. l.) (viz obr. č. 1).



obr. č. 1

4.2 Starověk

Lidé zpočátku logicky volili pro svá zobrazení náměty, které bezprostředně souvisely s jejich každodenním bytím a obsahovaly téměř všechny



obr. č. 2

stránky jejich života. Již v egyptských malbách i reliéfech se často setkáváme s motivem lovu zvířete, či výlovu ryb (lov zvířete v bažinaté krajině symbolizoval, že zemřelý faraon povstane k novému životu). Vzácnou ukázkou je *fragment výjevu s lovem v bažinách*, jež pochází z Egypta z doby kolem 2500 př. n. l., dnes je uložen v pařížském Louvru. Reliéf je realistickým zobrazením jednotlivých živočichů, kteří jsou umělcem odpozorováni tak pečlivě, že můžeme bezpečně

určit každý druh (viz obr. č. 2). Ze stejné doby pochází i reliéf *“Převádění stáda přes brod”*, který byl nalezen taktéž v Egyptě a je opět ukázkou vyspělého realistického zpracování motivu z každodenního života. (viz obr. č. 3).



obr. č. 3

obr. č. 2 - Pijoan J., Dějiny umění/1, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1998

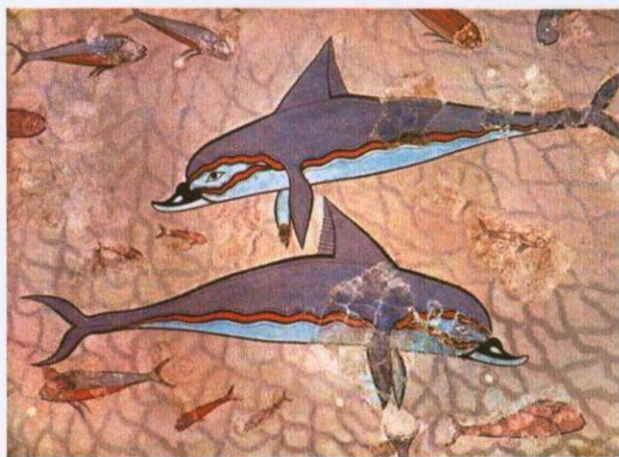
obr. č. 3 - Dmitrijev D. J., Ryby známé i neznámé, lovené, chráněné, Praha, Lidové nakladatelství, 1990



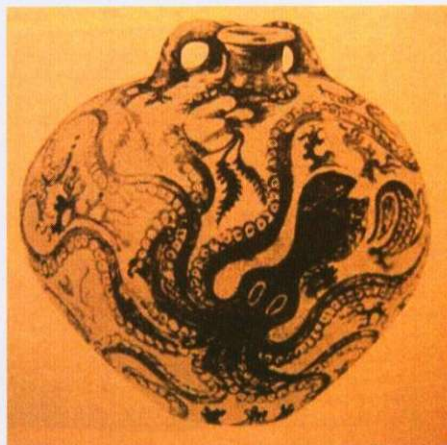
obr. č. 4

Podobným dokumentem zobrazování reálií života, v tomto případě se symbolickým významem, je nástěnná malba "*Menena s rodinou na lovu v močálech*", která byla nalezena v Egyptě ve Wésetu a je datována do doby kolem r. 1400 př. n. l. Tento proslulý výjev se vyznačuje přesnou kresbou a jemností barevných odstínů. Dvojice ryb (z čeledi *Tilapia nilotica*), vstupující do "vodní hory", symbolizuje duše zesnulých (viz obr. č. 4).

Ve 2. tisíciletí př. n. l. se krétská malířská inspirovali výlučně náměty převzatými z přírody a přestali zobrazovat lidskou postavu. Výraznou zálibu lze vypožorovat v mořských motivech, rybách, lasturách a především delfínech. Ilustrací této snahy je osobitá freska s názvem "*Delfini*", která pochází z knósského paláce (viz obr. č. 5). Stejnou tendencí se vyznačuje i nádherně zdobená keramika s realistickými motivy mořské fauny a flóry, jejíž jedinečnou ukázkou je proslulá váza s *chobotnicí*, která pochází z doby 1500 př. n. l. (viz obr. č. 6).



obr. č. 5



obr. č. 6

obr. č. 4 - Pijoan J., Dějiny umění/1, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1998

obr. č. 5 - Pijoan J., Dějiny umění/2, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1998

obr. č. 6 - Šabouk S., Encyklopedie světového malířství, Praha, Academia, 1975

Toto období, plodné na tvorbu motivovanou mořskou faunou, bylo vystřídáno obdobím, ve kterém se mořský svět dostal mimo zájem umělců. Ke zlomu došlo až v době barokní, kdy byly mořské náměty znovuobjeveny v podobě zátiší.

Následující dvě ukázky umělecké tvorby jsem do výběru zařadila jako dokumentaci vyspělosti v zobrazování mořského motivu.

4.3 12. století

Působivě jemnou barevností a fantazijní představivostí se vyznačuje detail stvoření ptactva a mořských živočichů z tapisérie „*Stvoření*“, která se nachází v katedrále v Geroně a vznikla ve 12. století. Tapisérie již v době svého vzniku působila archaickým dojmem, ale její přesvědčivost a naivní půvab jí dali životnost (viz obr. č. 7).



obr. č. 7

4.4 16. století

Jedinečnou invencí, vytříbeností a zálibou ve smyslovém, realistickém detailu se vyznačuje vrcholné dílo jednoho z nejosobitějších a nejpodivuhodnějších nizozemských umělců 16. století - **Hieronyma Bosche** (1450 – 1516) triptych *“Zahrada pozemských rozkoší”* uložený v madridském Pradu, vytvořený koncem 15. století. Na střední části triptychu líčící s jemným humorem erotické rozkoše jsou na mnohých místech zobrazeny v nejrůznějších podobách fantaskní ryby a jiní živočichové s rybími znaky. Autor vytvořil vlastní uzavřený svět, jehož stvůry jsou výsledkem fantastického spojení prvků, které jsou samy o sobě vyhroceně realistické (viz obr. č. 8).



obr. č. 8

4.5 17. století

Mořské motivy našly opět své uplatnění v zátiší. Manýristické 16. století osamostatnilo zátiší jako nezávislý malířský druh. Barokní 17. století, zejména v Nizozemí, provedlo jeho rozrůznění na jednotlivé organizované obory, mezi něž mimo jiné patří zátiší z mořských živočichů.



obr. č. 9

“Stůl s mořským úlovkem”
(Musées Royaux des Beaux – Arts, Brusel) - toto bohaté, přesně odpozorované a efektně zkomponované zátiší je dílem barokního umělce **Franse Snyderse** (1579 – 1657), který dovedl podat faunu i flóru s působivou a

realistickou barevností (viz obr. č. 9). Malba tohoto vlámského malíře silně ovlivnila holandského tvůrce zátiší **Abrahama Hendrikze van Beyerena** (1620 – 1690). Jeho dílo *“Mořské pobřeží s rybami”*, jež je dnes uloženo v Národní galerii v Praze, upoutá věrným zachycením reality, ale i zvláštní atmosférou (viz obr. č. 10).



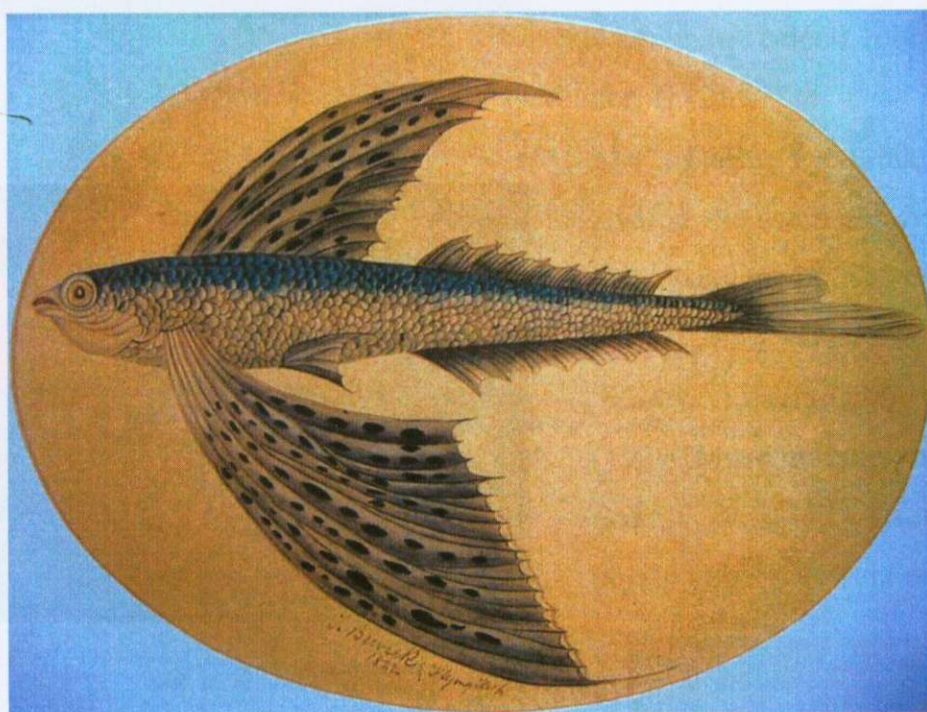
obr. č. 10

obr. č. 9 - Pijoan J., Dějiny umění/7, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1999

obr. č. 10 - Šabouk S., Encyklopedie světového malířství, Praha, Academia, 1975

4.6 18. století

Jako knižní ilustrace vznikla v roce 1822 v Anglii "*Létající ryba*" (Victoria and Albert Museum, Londýn). Tato jemná a pečlivá práce je ukázkou tónového dřevorytu, který objevil koncem 18. století anglický rytec **Thomas Bewick** (1753-1828) (viz obr. č. 11).

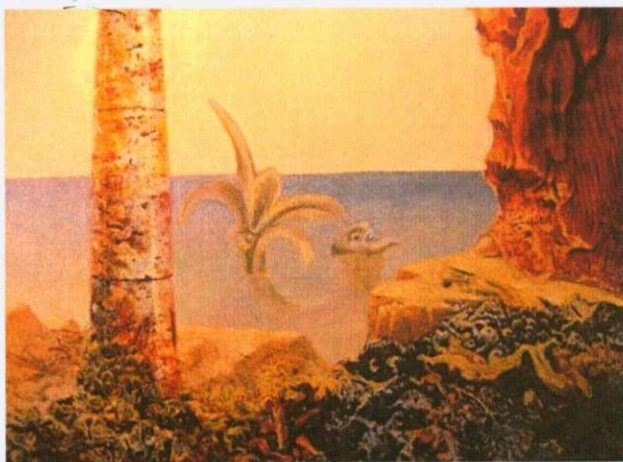


obr. č. 11

4.7 20. – 21. století

Současnému umělci je dovoleno vše. Není vázán konvencemi a předsudky doby a může se zcela oddávat vlastnímu experimentování.

Ryba je i dnes námětem pro mnohá umělecká díla.



obr. č. 12

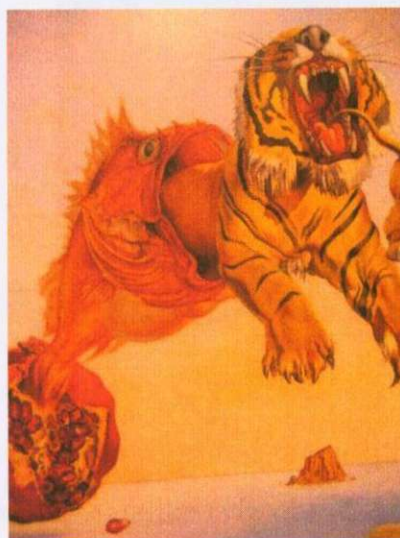


obr. č. 13

Malba nazvaná "*Sen, vyvolaný letem včely kolem granátového jablka, vteřinu před procitnutím*" (1944) představuje rybu ztvárněnou surrealisticky (viz obr. č. 14).

Detail z obrazu "*Napoleon v poušti*" (1941, Museum of Modern Art, New York) je dílem **Maxe Ernsta** (1891-1976). Snová surrealistická ryba vyvolává úzkost a strach. Zvláště v kontextu celého obrazu (viz obr. č. 12).

Dalším výtvarníkem, který ztvárnil ve svém obraze rybu, je katalánský malíř **Salvador Dalí** (1904 – 1989). Na výřezu "*Zátiší v měsíčním světle*" (1927, Museum Nacional Reina Sofía, Madrid), jsou ryby pojety kubisticky (viz obr.č. 13).

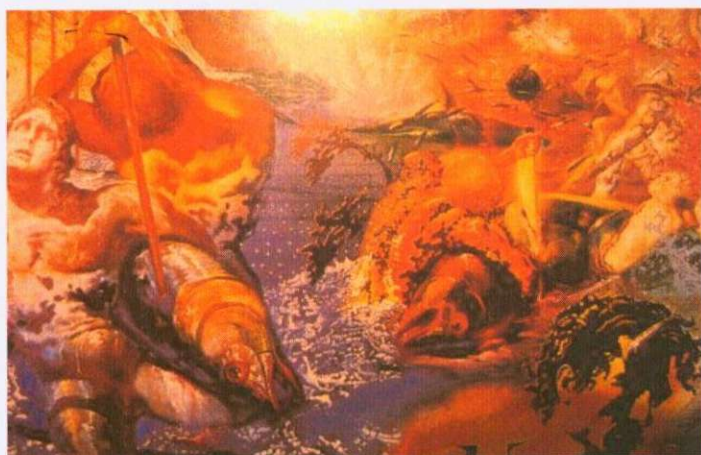


obr. č. 14

obr. č. 10 - Pijoan J., Dějiny umění/11, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 2000

obr. č. 13 – Descharnes R., Salvador Dalí, Praha, Slovart, 1999

obr. č. 14 – Descharnes R., Salvador Dalí, Praha, Slovart, 1999



obr. č. 15

Dalího dílem je i obraz „*Lov tuňáků*” (1966-1967), ve kterém je ryba zpracována několika výtvarnými styly zároveň. Surrealismem počínaje a psychedelickým uměním konče. Detail z obrazu (viz. obr. č. 15.)

K současným českým umělcům, které oslovila rybí tematika, patří mnohostranný sklářský výtvarník **Jaromír Rybák** (*1952), který si s rybím motivem pohrává osobitým, originálním a zcela volně fantazijním způsobem. Ukázek z jeho tvorby jsem vybrala hned několik, neboť mě oslovily svou neotřelostí a nápaditostí.



obr. č. 16



obr. č. 17

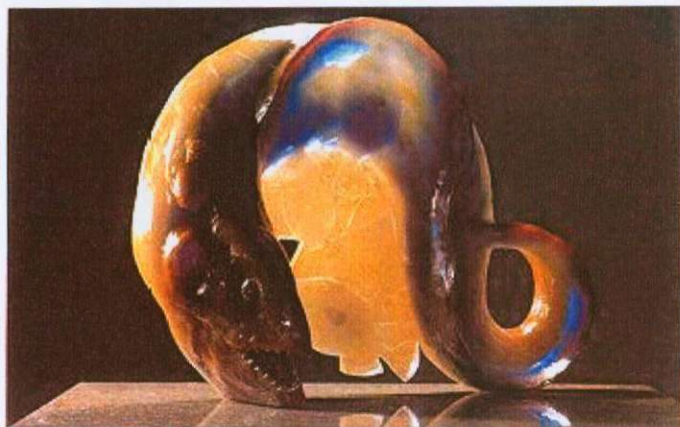
První fotografie představuje dílo nazvané „*Vodní živočich*” (1991), sklo – kombinovaná technika (viz obr. č. 16). Temný tajemný podvodní svět odkrývá malba „*Ryby*” (1998), (viz obr. č. 17).

obr. č. 15 – Descharnes R., Salvador Dalí, Praha, Slovart, 1999

obr. č. 16 – www.gallery.cz/gallery/cz

obr. č. 17 – www.gallery.cz/gallery/cz

Na další fotografii je zachycena strach vyvolávající *“Safirová muréna”* (1997), sklo (viz obr. č. 18). Ze skla, kombinací různých technik, vznikla *“Nafukovací ryba v pasti”* (1997) (viz obr. č. 19). I *“Hlubinná ryba”* (1997), je vytvořena rovněž skleněná (viz obr. č. 20).



obr. č. 18



obr. č. 20



obr. č. 19

obr. č. 18 – www.gallery.cz/gallery/cz

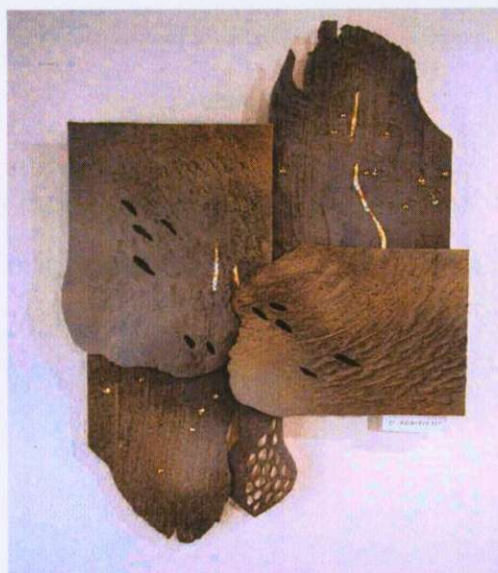
obr. č. 19 – www.gallery.cz/gallery/cz

obr. č. 20 – www.gallery.cz/gallery/cz

Mořskou faunou i florou se nechala ovlivnit umělecká keramička **Darja Čejková** (*1960). Její plastika i reliéf, které vytvořila v roce 2000, se vyznačují jemným, pečlivým zpracováním a vyvážeností celku. Z obou děl dýchá citlivý přístup k materiálu i námětu. “*Velrybí svícen*” (viz obr. č. 22), “*Reliéf*” (viz obr. č. 23).



obr. č. 21



obr. č. 22

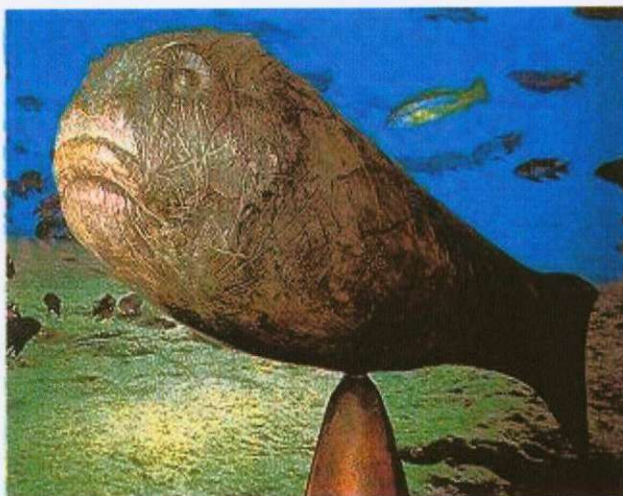
Ryba inspirovala i malíře a sochaře **Jaroslava Rónu** (*1957). Například k vytvoření voskové malby s názvem “*Pod mořem*” (1988), která je odrazem děsivé tváře temných mořských hlubin (viz obr. č. 23), nebo bronzové plastiky pojmenované “*Stará ryba*” (1997) (viz obr. č. 24).

obr. č. 21 – www.volny.cz/darja.cejkova/

obr. č. 22 – www.volny.cz/darja.cejkova/



obr. č. 23



obr.č. 24

Pohádkovým pojetím rybího motivu se vyznačují díla keramičky **Markéty Příbylové** (*1965), která vytvořila originální plastiky plné fantazie a smyslu pro humor. “*Hodiny kapitána Nema*” (2000) (viz obr. č. 25) a “*Svícen*” (2001) (viz obr. č. 26)



obr. č. 25



obr. č. 26

obr. č. 23 – www.jaroslav-rona.cz

obr. č. 24 – www.jaroslav-rona.cz

obr. č. 25 – *Keramika a sklo* 6/2002, ročník 2

obr. č. 26 – *Keramika a sklo* 6/2002, ročník 2

5. SOUČASNÝ ČESKÝ RELIÉF A KACHEL

5.1 Úvod

Tímto přehledem bych chtěla dokumentovat individuální autorská pojetí ve zpracování keramického reliéfu současnými českými výtvarníky. Zařadila jsem do něj díla, která mne zaujala, či přímo oslovila a jež se výrazně liší technickým způsobem provedení i stylem uměleckého vyjádření.

V souvislosti s členěním reprodukováných děl jsem zvažovala několik možností. Řazení dle jmen tvůrců nebo jejich dat narození, či dle roku vzniku díla. Zvolila jsem rozdělení reliéfů podle autorských pojetí. Pojetím vnímám způsob uchopení, kterým se umělec jal realizovat vlastní dílo. Rozlišila jsem pojetí realistické, lyrizující, abstrahující a geometrizující. Zařazení děl bylo nelehké. Jednotlivé kategorie se mohou vzájemně prolínat, například pojetí realizující může přecházet v lyrizující a naopak pojetí abstrahující v geometrizující atd. Rozhodovala jsem se podle toho, ke které kategorii dle mého vnímání převážně reliéf inklinuje.

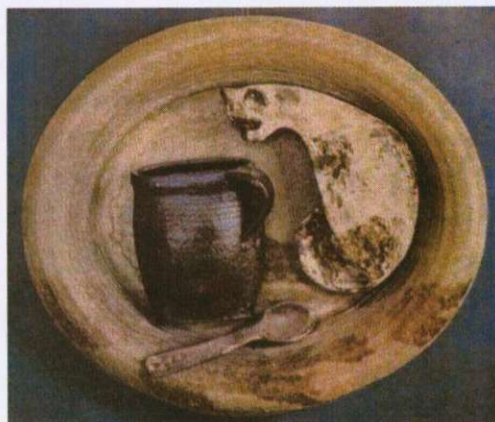
Přehled jsem doplnila osobními komentáři. Myslím si, že různorodost pohledů na jedno dílo je přínosná, a proto jsem vybrané reprodukce nepopisovala, ale pokusila jsem se je formou líčení interpretovat.

5.2 Pojetí realistické

Jaroslav PODMOL

Komentář k reprodukci:

Dívám se na tento reliéf a vybavuji si atmosféru milé české tradiční pohádky. Krajáč s mlékem stojí na stole. Kocour po něm mlsně pošilhává. K idyle nechybí vůbec nic. Pohádka může začít.



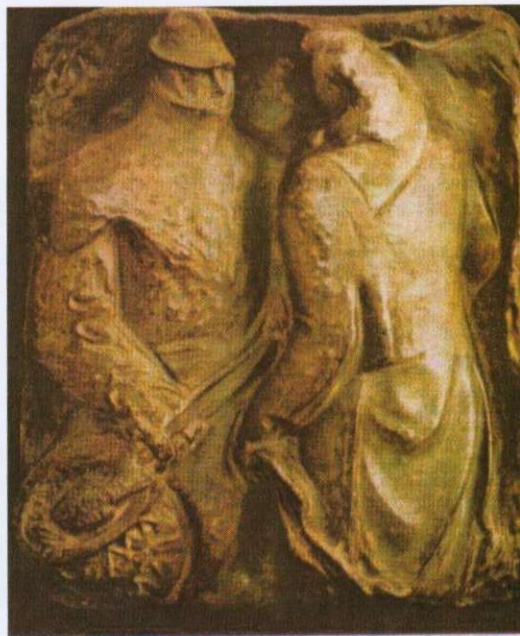
"Kočka, která nemlsá", (1976)

Bohumil DOBIÁŠ

Komentář k reprodukci:

Je den jako každý jiný. Reliéf zachycuje vzájemnou rozmluvu dvou lidí. Rybář jakoby naslouchal a žena k němu promlouvala. Možná spolu vedou všední rozhovor, kterých denně zažijeme nespočetně.

Vzájemná komunikace je jedním ze základních kamenů našeho společného žití.

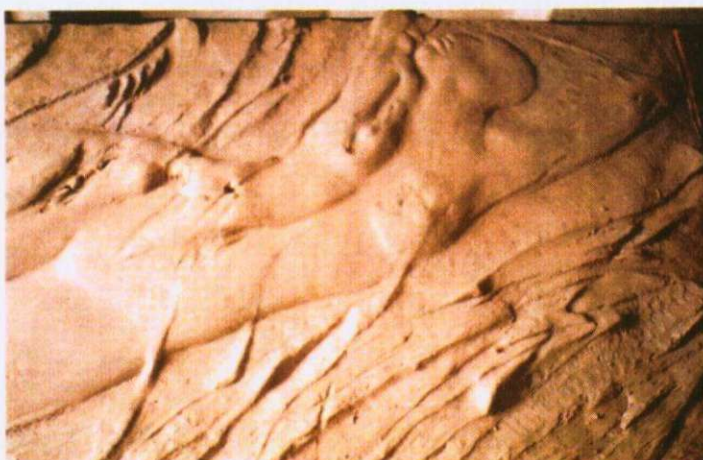


“Rybář”, (1963)

Magdalena PACHLOVÁ - ECKERTOVÁ

Komentář k reprodukci:

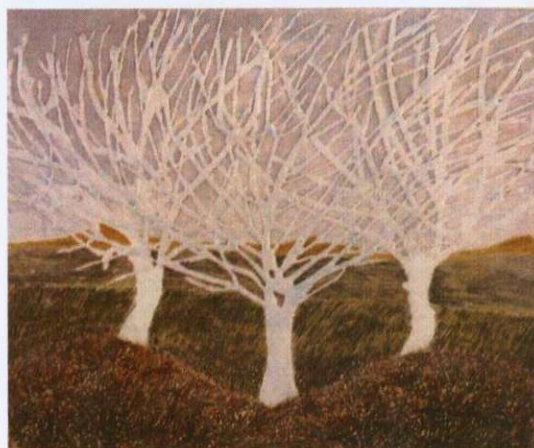
Slyším šumění a šplouchání vody. Dívám se na naprosto uvolněné ženské tělo, které se nechává unášet komíhající proudem řeky. Souzní v harmonii s přírodou.



Detail reliéfu “Řeka”, (1999)

5.3 Pojetí lyrizující

Jindřiška RADOVÁ



“Tři stromy” , (1999)



“Bouře”, (1999)

Komentář k reprodukcím:

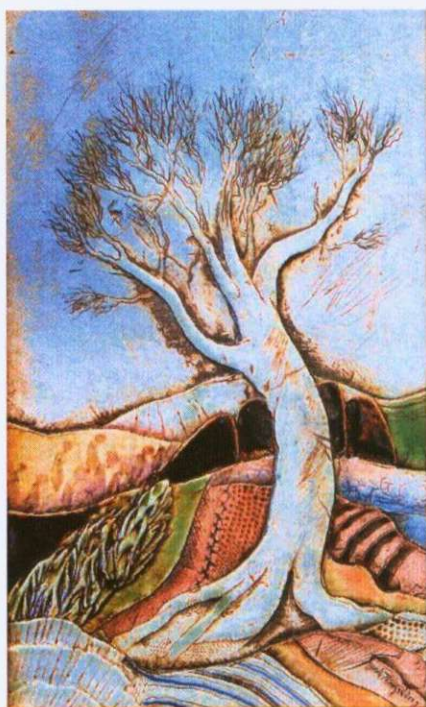
Při pohledu na reliéf “Tři stromy” se ocitám uvnitř podzimní přírody. Je jeden z posledních slunečných večerů. Podzim se loučí svými barvami. Stromy jsou už holé. Usínají, připraveny na bílou sněhovou pokrývku. Vidím poslední předzimní sbohem.

Dílo nazvané “Bouře” na mne působí velmi sugestivně. Blesky, vlny, hromobití. Rozbouřené moře je všude kolem mne. Jak se zachráním? . . . Moment. Jak jsem se tu vlastně ocitla? . . . Jsem tu vůbec?

Marta TABERYOVÁ

Komentář k reprodukcím:

Reliéf “Krajina se stromem” mě uchvacuje svou barevnou nápaditostí. Připadám si jako ve snu. A možná opravdu ještě spím. Zem je převlečena do povlaků od peřin. S korunou stromu si pohrává vítr. Usmívám se a nechávám se dál unášet touto krajinou plnou pozitivní energie.



"Krajina se stromem", (1988)



"Tři stromy", (2000)

Na reprodukci nazvané "Tři stromy" mě nejvíce upoutaly paprsky světla vycházející z nebes. Dávají celému reliéfu nadpozemský rozměr. Je nahoře opravdu někdo, kdo nad námi bdí?

Jan BENDA

Komentář k reprodukcím:

Jsou to jen hlavy s prazvláštními účesy? Nebo "to na hlavě" souvisí s "tím v hlavě?" Ženy jakoby byly zcela pohlceny tím, co se jim v mysli odehrává. Z přemíry



"Hlava", (2000)

myšlenek a pocitů vzniká zmatek a chaos. Ten se již v hlavě neudrží a vyvěrá ven na denní světlo.

Když jisté silné, dramatické děje uvnitř sebe skrýváme, okolí o jejich existenci často ani netuší. Denní světlo by jim však mohlo přikřknout nemalé, nebo dokonce osudové rozměry.



“Hlava”, (2000)

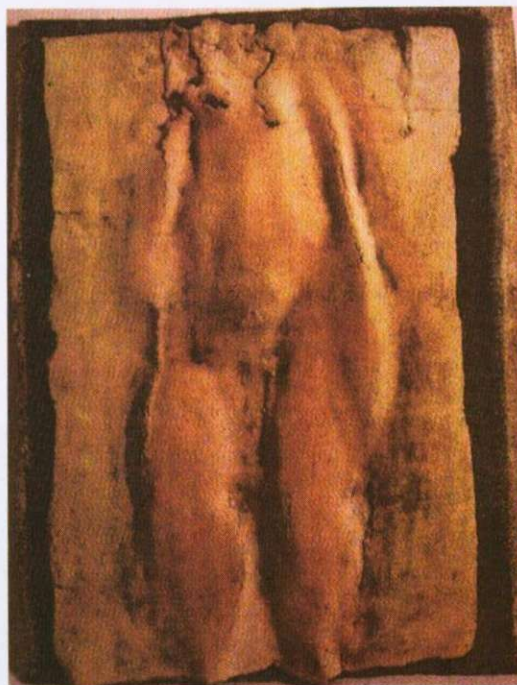
Lubomír ŠILAR

Komentář k reprodukci:

Reliéf “Žena” vzniká přímo přede mnou. Z praskající hlíny nenásilně vystupuje ženský figurativní tvar. Možná Bůh otec vdechl živoucí dech Evě. Kdo ví?

Napadají mne i kontroverzní myšlenky. Třeba se naopak lidské tělo znovu navrácí do lůna naší země.

*“Pomni člověče, že prach jsi a
v prach se obrátíš”*



“Žena”, (1977)

Mé představy se nesou v duchu slov: stvoření, počátek, přirozenost, pomíjivost, nezvratnost, návrat, věčnost. K těmto vlastním asociacím mě vedlo i to, že autor ponechal materiálu původní přirozenou barvu.

Marta TABERYOVÁ

Komentář k reprodukci:

Reliéf "Květ" jakoby mi rostl před očima. Okvětní lístky se rozvírají velice rychle a vypadá to, že by mohly růst stále, až by pokryly celý papír. Ale já si myslím, že vše někde končí, byť se konec jeví nedozírný.

Tento květ je pro mne symbolem vývinu a vývoje člověka. Na počátku byl malý bílý kvíteček.

Nyní, když se růst zastavil, přibývá zvrásněných míst a okvětní lístky již nejsou čistě bílé. Květ je však stále krásný, jenom trochu jinak.



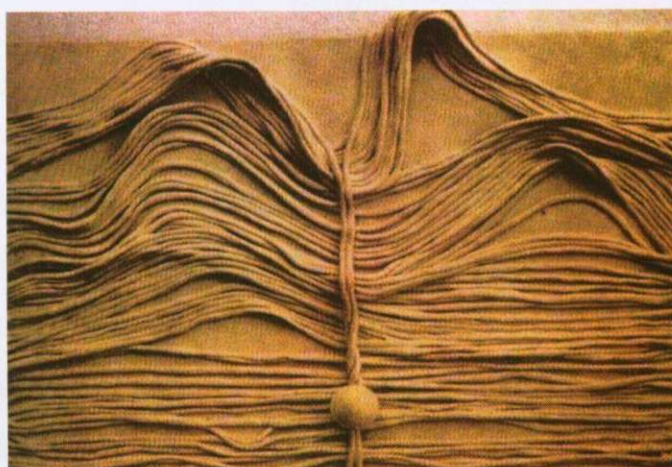
"Květ", (1965)

Zdena FIBICHOVÁ

Komentář k reprodukci:

Z tohoto díla číší nesmírný náboj. Zprvu se "krajina" lehce vlní ve svém navyklém rytmu. Něco se však stane. Dojde k dramatické až násilné změně.

Krajinu bych přirovnala k lidskému nitru. Kulička



"Krajina", (1973)

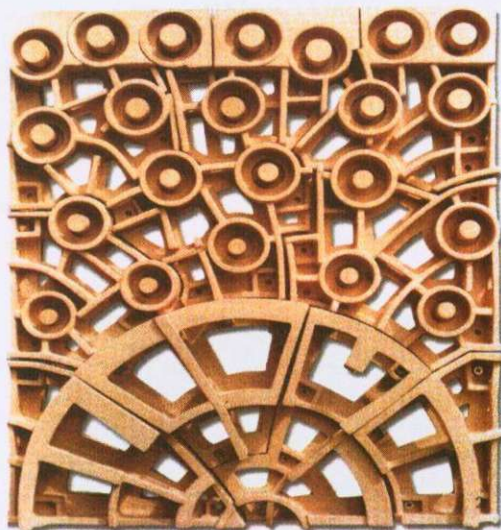
symbolizuje nějakou překážku nebo problém, který uvnitř člověka roste a přibírá, až se do nitra nevejde a vyvře na povrch. Snad člověk opět nalezne svůj vnitřní řád. Ale možná ta koule strhne vše sebou a nebude již návratu.

5.4 Pojetí geometrizaující

Jiří MAREŠ



“Reliéf”, (1986)



“Reliéf”, (2002)

Komentář k reprodukcím:

Při pohledu na reliéf z roku 1986 vidím architektonické prvky z několika stavebních slohů. Mísí se a střetávají nad mou hlavou. Minulost se spojila v jedno. Živě zasahuje do přítomnosti a vyvěrá z ní budoucnost.

Druhý “Reliéf” mi připomíná jakýsi strojový mechanismus, jehož uspořádání prvků je podobné přírodním buněčným stavbám. Napadají mě slova: věčný koloběh, vše souvisí se vším.

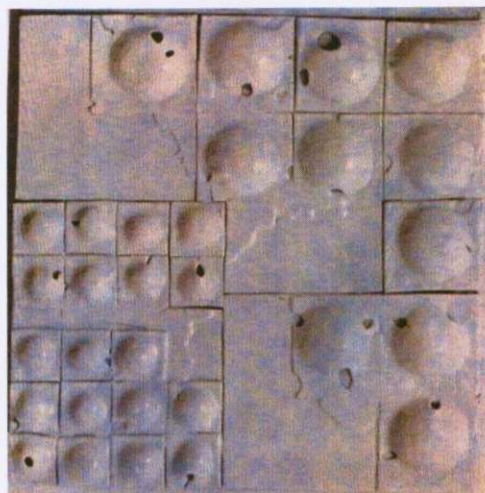
Marie RYCHLÍKOVÁ

Komentář k reprodukci:

Polokulovité prvky rozmístěné na kachli jsme my lidé. Každý máme své místo na tomto světě. Vidím vztahy dominance a podřízenosti, soudržnosti a rozkladu.

Byť jsme navzájem propojeni různými vztahy, všichni jsme svým způsobem sami.

Někdy nás nahlodávají "brouci", kteří nám nedají spát. Je však pouze v naší moci dostat je z našeho nitra ven.



"Čtverce", (1970)

Jana HLAVÁČOVÁ-CHODĚROVÁ

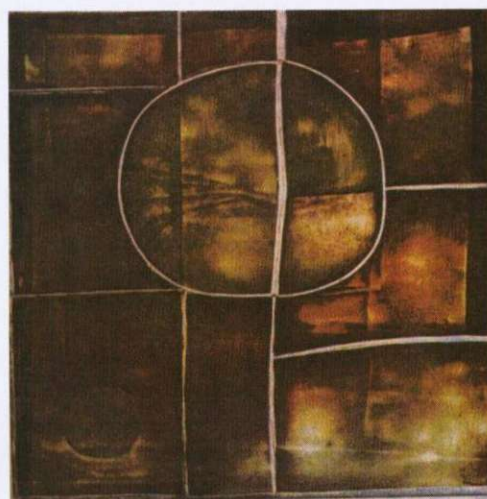
Komentář k reprodukci:

V kruhovitém tvaru spatřuji vnitřně bojujícího člověka, který je "terčem" mnohých životních nástrah. Jde sám za sebe životem, nesa tíhu svého "kříže" na bedrech. Zdá se, že je ke kříži pevně připoután a uvolnit by jej mohla jen velká vnitřní síla.

Nedaleko za šerotemnou mlhou již "čeká" další osoba. Asi nic netuší, ale i ona je zapsána v pořádku nelehkých životních osudů.

Nikdy nevíme co nás čeká, a proto doufám v pravdivost lidového moudra

"Co nás nezabije to nás posílí."



"Terč", (1966)

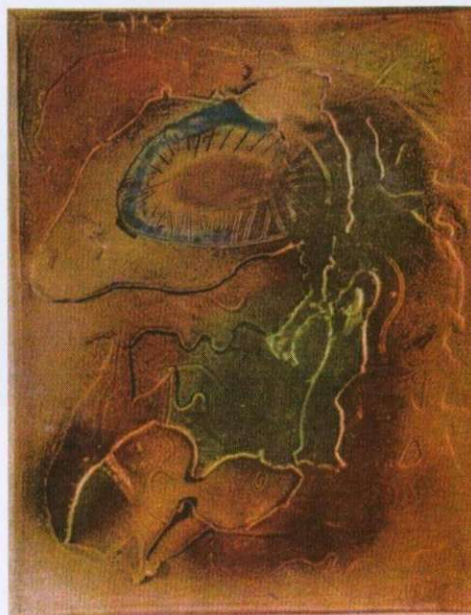
5.5 Pojetí abstrahující

Antonín BARTOŠ

Komentář k reprodukci:

Dílo mě upoutalo zvláštní barevnou skladbou a dějovostí. Vypráví barvitý lidský příběh, plný fantazie, vtipu, nadsázky i tajemné symboliky.

Dívám se na člověka, který na své životní cestě potkává, poznává a zažívá mnohé. Konkrétnější podobu si však každý musí představit sám. Určitě potom vzniknou stovky nejrozličnějších vyprávění.



“Člověk”, (1971)

Ladislav ŠVARC

Komentář k reprodukci:

Tento reliéf na mě působí nesmírně živě až dramaticky. Jako bych se dívala do lidského nitra někoho, kdo má nutkání provádět cosi bestiálního. Něco děsivého se v něm hýbe a spouští hrůzlivé mechanismy.



“Reliéf”, (1971)



“Potopa”, (1999)



“Otisky”, (1999)

Komentář k reprodukcím:

Kachel s názvem “Potopa” na mě působí silně emotivním dojmem. Ve smuteční tmavě zelené barvě (barvě cypřiše – symbolu smrti), která zaplavila celý svět, jakoby se topily zběsilé lidské tváře volající o pomoc. Žluté nebe však věští cosi zlověstného.

“Patnácte loktů zvýší rozmohly se vody, když přikryty jsou hory. I umřelo všeliké tělo, kteréž se hýbe na zemi, tak z ptactva, jako z hově a živočichů i všelikého hmyzu, kterýž se plazí po zemi, i každého člověka. Všecko, což mělo dýchání ducha života v chrápích svých, ze všeho, což bylo na suše, pomřelo.”

Mojž. 7, 20-22

“Otisky” jakoby chtěly připomenout, že ve smrti jsme si všichni rovni. Po každém z nás zůstane pouze nepatrný otisk (ve smyslu fyzickém), jehož stopa časem zcela splyne se zemí.

Pro kapitolu 5. SOUČASNÝ ČESKÝ RELIÉF A KACHEL jsem reprodukcce děl čerpala z těchto pramenů:

Růžička M., Vlček T., Současná keramika, Praha, Odeon, 1979

Keramika a sklo 1/2001, ročník 1

Keramika a sklo 3/2002, ročník 2

Keramika a sklo 6/2002, ročník 2

Keramika a sklo 1/2003, ročník 3

6. TVŮRČÍ PROCES

6.1 Objasnění vlastní práce

“Náhly rozkvět, stvoření díla, to je chvíle, kdy vystupňované pocity, mísené v nejhlubším nitru naší bytosti, se derou na povrch a kdy myšlenky vyrážejí jako láva ze sopky. Je to brutální, chcete-li, ale velkolepé a nadlidské.”

Paul Gauguin

Své vnitřní myšlenky zaobírající se lidským životem a životem vůbec jsem se pokusila přenést do hliněného světa keramických kachlů, jednoduchou, stylizovanou formou v podobě náznaků a zejména symbolů, jejichž významy jsou ukryty v tradičních výkladech, ale především uvnitř mne samé. Pokusím se Vám je přiblížit.

Hlínu jako výtvarný materiál jsem zvolila z níže uvedených důvodů a také proto, že spojení hlíny, jež je součástí **země**, ze které dle některých náboženských výkladů byl stvořen člověk, tématu **moře**, v němž podle vědeckých hypotéz vznikl život a samotného námětu **život** se mi zdálo více než příhodné.

“Moře je ohromným divadlem života, z kterého život vyšel, a jevištěm, na kterém živé organismy odehrály většinu svého vývojového dramatu.”

Carrington

Výklad mé diplomové práce je možno chápat ve dvou rovinách. Obě jsou míněny symbolicky. V rovině podmořského, konkrétně rybího života a v rovině lidského bytí.

Chtěla jsem, aby živočich, který bude symbolem života a přeneseně i symbolem lidského jedince, pocházel z mořských hlubin, neboť právě tam se před tisíci miliónů let začaly psát úvodní kapitoly života, a protože moře je symbolem moci vod, jako zdroje a zachování života. Zvolila jsem si rybu. Právě ona znázorňuje obnovovaný a neporušený život, plodnost a plození, ale je zároveň i symbolem smrti. Život nemůže existovat bez smrti. Smrt, ačkoliv se jí lidé snaží vytěsnit ze svých myšlenek, je součástí života, který by bez ní nebyl úplný. Změnila by se jeho podstata. Byť je člověk tvor suchozemský a ryba tvor vodní, pojí nás společná existence na této planetě. Lidé bývají někdy označováni za ryby plovoucí ve vodách života.

Ryby jsem záměrně ztvárnila bez očí, a tedy i bez hlav, neboť jsem nechtěla, aby nabývaly konkrétní podoby, ale naopak symbolizovaly všechny ryby/lidi obecně. Tím nejosobnějším, a to u všech živých organismů, je pro mne oko "oko do duše okno."

Snažila jsem se v rámci jednoduchosti o pestrý dekor rybích torz, kterým jsem chtěla naznačit rozmanitost a různorodost. Jak pod mořskou hladinou, tam zejména tu externí. Tak i lidskou, zde především tu interní - niternou odlišnost, kterou jsem na reliéfech zhmotnila vizuálně. Nejen dekor, ale i různé tvary těl a ploutví slouží k umocnění individuálních rozdílů.

Těla ryb jsem zachytila v pohybu, primárním projevu života.

"Podstatou všeho bytí je pohyb."

Paul Klee

Ryby na mých kachlích, stejně jako my ve svých životech, se vydávají různými směry. Nahoru, dolů, vpravo, vlevo, dopředu, či zpět. Nevíme, či víme, kam nás tyto cesty zavedou. Některých se držíme záměrně jisti si cílem, kterého chceme dosáhnout, na některé se vydáváme netušíc a odevzdaně.

Ve výkladu symbolů dvě ryby vydávající se opačným směrem značí odcházení a přicházení, minulost a budoucnost, konec jednoho cyklu a začátek cyklu nového.

Během našeho života se neustále střetáváme nebo naopak míváme a to vše nás formuje. Mnohá setkání bývají osudová pro naše další cesty, jiná jsou bezvýznamná, byť některá jen zdánlivě. Jejich význam ukáže čas.

Vzájemně své životy splétáme, ale i rozplétáme a poté zase spojujeme.

Pár ryb v tradiční symbolice znázorňuje svazek, radost ze svazku a zároveň plodnost. I já jsem jím chtěla naznačit nejintenzivnější životní vztahy – partnerství, kamarádství a přátelství. Bez nich si svůj život nedovedu vůbec představit. Zejména bez vztahu partnerství, z něhož často vzniká další nový život. Třemi rybími těly jsem mínila právě onen vznik nového života a také symbol rodiny – základu lidského společenství.

Temným až ponurým koloritem kachlů jsem chtěla naznačit tajemnost a tajuplnost podmořských hlubin a taktéž lidských životních osudů. Zároveň jsem se snažila zcela nepotříit původní barevnou stopu materiálu.

Vůdčí silou v mém tvoření jsou a byly vlastní asociace, cit a instinkt.

“Neexistují pevná umělecká pravidla.

Umělec tvoří dílo, poslušen své přirozenosti.”

Emil Nolde

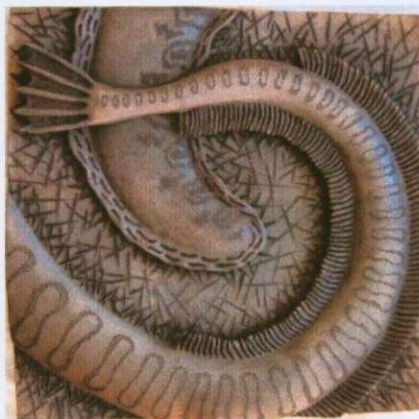
6.2 Materiál

Hlínu jako tvůrčí materiál jsem si zvolila, protože fyzický kontakt s ní je mi velice příjemný. Dalším hlediskem pro mě byla její tvárlivost a plastičnost. Při práci s jakýmkoliv materiálem je nutné respektovat jeho charakter. Vybudovat si cit pro jeho vlastnosti a snažit se jich co nejvíce pro svou práci využít. Pokud se člověk snaží materiál "znásilnit", může se stát, že bude po zásluze odměněn. Já jsem vědomě nedodržela jedno z pravidel při práci s hlínou. Nedržela jsem se kompaktního tvaru. Se vzhledem křehkých, značně vystouplých ploutví jsem spokojena, ale riskuji jejich odlomení, a proto jsem při modelování, sušení i vypalování a jakékoliv další manipulaci s kachli musela a musím být obezřetná.

Pracovala jsem se dvěma druhy hlíny. Tři kachle jsem vytvořila z borovanské kameniny a dvě z kameniny Lubná u Rakovníka. Musela jsem si prostudovat chování hlíny za mokra, sucha, při přežahu i výpalu s glazurami, abych nebyla překvapena jejími reakcemi.

6.3 Formát

Zvolila jsem pravoúhlý tvar plochy – čtverec – díky vyrovnanosti vertikály a horizontály působí harmonicky a rovnovážně, což se mi zdálo zajímavým kontrastem ve spojení s dynamikou stylizovaných částí rybích těl (viz. fotografie č. 1). Rozměry výsledných kachlů jsou 45 x 45 cm.

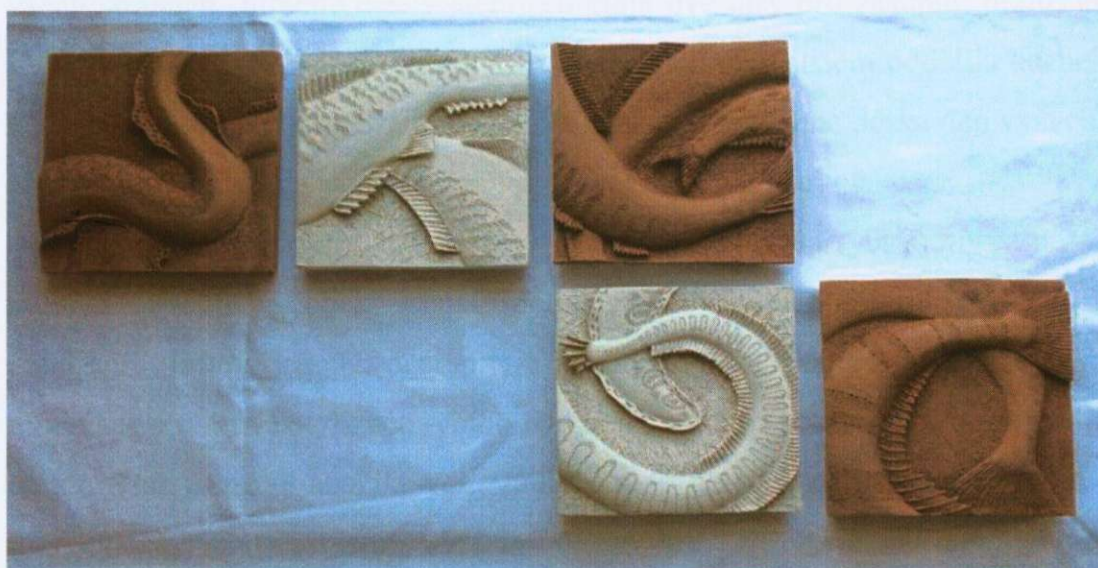


fot. č. 1

6.4 Příprava hlíny

Hlínu jsem si obstarala v suchém stavu. Bylo tedy nutné ji zpracovat. Vložila jsem ji do nádoby a okolo ní nalila vodu. Po několikadenním odležení vodu sama vstřebala. Poté jsem do hlíny přidala cca 20 % šamotu s hrubým zrnem a rozmíchala (přidáním šamotu se zmenší smrštění střepu při sušení a pálení a také je menší nebezpečí, že se roztrhne, či odprýskne). Takto získanou kaši jsem nalila na sádrové desky o tloušťce cca 3 cm (ani kousek sádry se nesmí dostat do hlíny, protože by po vypálení mohl způsobit odprýsknutí střepu a glazury). Pak jsem ji nechala zatuhnout, uložila do zásobníku a přikryla namočenou tkaninou, poté utěsnila igelitem. Takto připravenou hlínu bylo potřeba nechat několik týdnů odležet. Správnou hustotu jsem udržovala pouze vlhčením. Před vlastním modelováním jsem materiál pořádně prohnětl, aby se nestejně tuhé vrstvy spojily a zároveň se vypudil vzduch, protože i malá vzduchová bublina dokáže při pálení odprýsknout nebo roztrhnout střep.

Na malých zkušebních kachlích (viz. fotografie č. 2) jsem si ověřila, zda má připravená hlína správné vlastnosti, tj. plastičnost – snadné modelování, přidržnost glazury a zda nedošlo po vypálení k většímu smrštění než o 8-10%. To by mohlo zapříčinit deformování kachle a potíže s glazurou.



fot. č. 2

6.5 Proces modelace

Nejdříve jsem si nechala zhotovit kovové rámy. Dřevěné se mohou vlivem vlhka deformovat a tomuto nebezpečí jsem chtěla zamezit. Pro velké kachle o síle 2 cm, výšce 3 cm a o vnitřním rozměru 45 x 45 cm. Pro malé o síle 2 cm, výšce 2 cm a o vnitřním rozměru 20 x 20 cm.

Pod rám bylo nutné rozprostřít igelitové plachty, protože hlína by se mohla k dřevěné podložce přilepit. Do rámu jsem po malých částech pěchovala propracovanou hlínu (viz. fotografie č. 3). Pečlivým prohnětením jsem chtěla zabránit případnému vzniku vzduchových bublin. Rám jsem naplnila až po okraj a urovnala celou plochu laťkou. Poté očkem skrojila kachel po celém obvodu o 1 cm. Na zadní straně jsem vyhloubila šest rovnoběžně jdoucích žlábků do hloubky cca 1 cm, za účelem zpevnění kachle a zároveň snížení rizika praskání při vysychání. Na



fot. č. 3

všech stranách hliněné desky jsem provrtala dvě díry pro zasunutí drátu, který bude mít při zavěšení funkci upevňovací. Pak už jen nožem oddělila kachel od kovového rámu a opatrně rám odstranila. Takto připravená deska den vysychala, abych ji poté mohla otočit a začít pracovat na přední straně.

Nejdříve jsem dle kresebných skic lineárně vyryla rybí motiv, a poté za pomoci špachtlí a oček začala modelovat. Plastického tvaru jsem docílila nanášením hmoty zvenčí, postupným nalepováním a modelováním. Když byla modelace a tvarová stylizace rybího těla hotova k mé spokojenosti, přišel na řadu dekor. Ten jsem se snažila volit citlivě, a to nejen jako symbol rozmanitosti mořských rybích organismů, ale i za účelem optického zjemnění hmotných částí těl ryb. Zároveň jsem využila struktury hlíny a zdůraznila hrubé zrno šamotu.

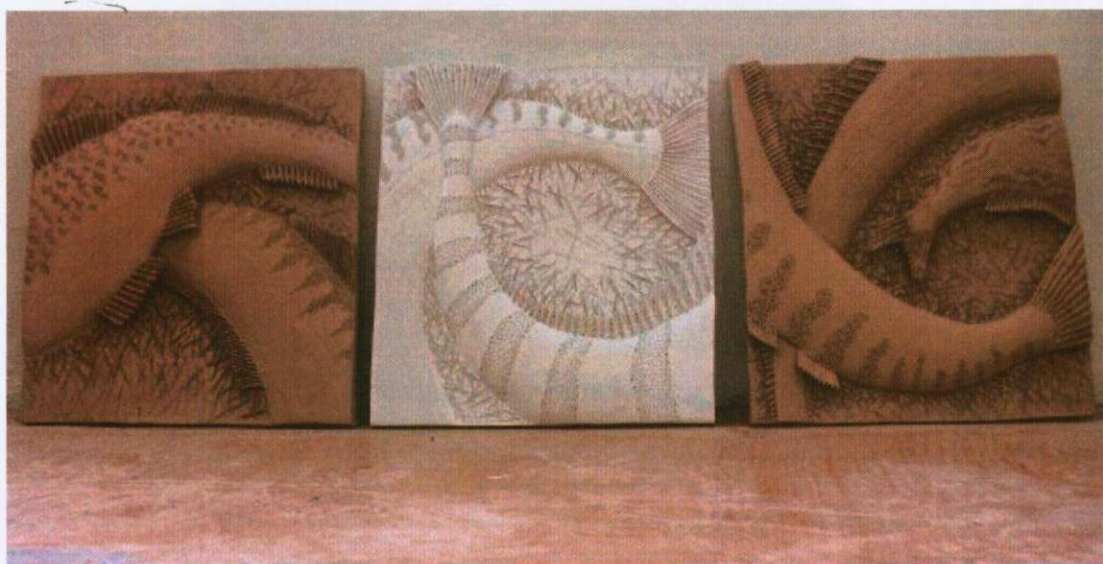
6.6 Sušení a přežah

Sušení je proces, při kterém se z výrobku uvolňuje vlhkost. Obsah vody se snižuje a mění se i její rozmístění ve výrobku. Při vysychání se částice hmoty k sobě přibližují. Dochází ke smrštění.

Vymodelovaný kachel bylo nutné sušit pozvolna (viz. fotografie č. 4). Nejprve na podložce s přikrytými okraji a vymodelovanými ploutvemi, neboť ty vysychají rychleji, a při nerovnoměrném schnutí dochází k napětí, které může zapříčinit vznik trhlinek, či prasknutí. Později postavením ke stěně, aby se vysušila i zadní strana reliéfu.



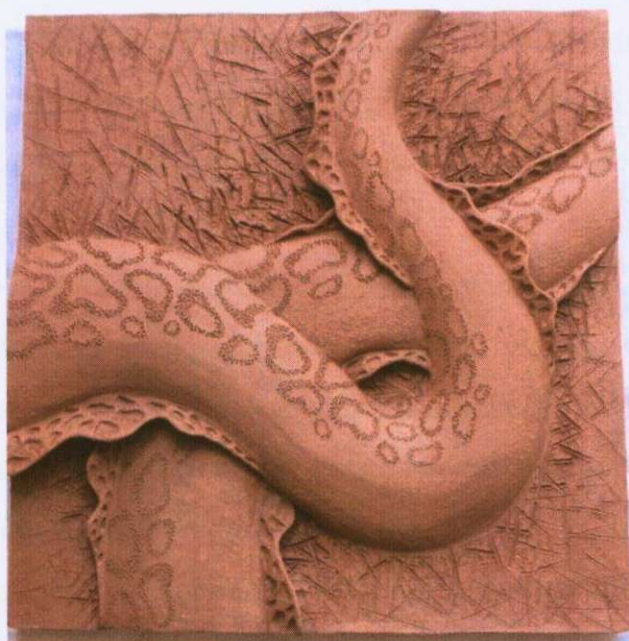
fot. č. 4



fot. č. 5

Řádně vyschlé kachle se mohly poprvé vypálit před glazováním. Při samotném výpalu dochází v materiálu k řadě fyzikálně chemických procesů, kterými se mění jeho vlastnosti i struktura. Konečný výsledek je závislý na složení hmoty, době výpalu, atmosféře, teplotě a tlaku, který je v peci.

Desky jsem vypalovala při teplotě 910° C do podoby tzv. střepu (tj. vypálená keramická hlína bez polev a glazur) (viz. fotografie č. 6).



fot. č. 6

6.7 Glazování a pálení

Glazura je tenký povlak anorganického původu nataveného na povrch keramického původu. Její hlavní funkcí je nepropustné pokrytí pórovitého povrchu výrobku.

Glazuru v práškovém stavu je potřeba důkladně rozmíchat s vodou na glazurové mléko (hrudky by mohly zapříčinit ucpání trysky stříkací pistole). Nejprve v trošce vody připravit hutnější, dobře promíchanou kaši, a tu poté zředit na potřebnou hustotu. Zda je konzistence glazury vyhovující, se zjistí namočením střepu a následným škrábnutím.

Před samotným glazováním je nutné kachle pečlivě očistit od případného prachu. Oxid měďnatý CuO , oxid železitý Fe_2O_3 a oxid mangančitý MnO_2 , jsem hubkou a štětcem (do špatně přístupných míst) nanášela za účelem podtržení plasticity reliéfu a umocnění působení dekoru.

Lícovou stranu jsem glazovala stříkáním za pomoci rozprašovací pistole. Při nástřiku postupovala systematicky od místa k místu, aby několikerým nánosem nebyla některá část kachle oglazována silněji.

Použila jsem glazury od firmy Glazura a.s. Roudnice nad Labem. Na kachle z borovanské kameniny kobaltovou modř z řady G a kachle z kameniny Lubná u Rakovníka chromovou žlutí z řady PD. Poté všechny reliéfy nástříkala bílou glazurou z řady PMD.

Naglazované kachle se vypalovaly při teplotě $1\ 100^\circ\text{C}$. Teplota pece musí odpovídat tavitelnosti glazury, neboť pokud je glazura vytavena při určitém stupni celsia, nesmí být pálena při vyšší teplotě. Došlo by k jejímu stékání nebo vsáknutí. Pokud je glazura naopak vytavena nedostatečně, je drsná, puchýřkovitá nebo pokryta pěnovými skvrnami.

Při pálení nejprve probíhá dosoušení přibližně do 200°C , přičemž dochází k úplnému odpaření volně vázané vody. V rozmezí $450 - 600^\circ\text{C}$ se ztrácí chemicky vázaná voda. Při dalším navýšení teplot $650 - 900^\circ\text{C}$ se vlivem dehydratace hmota zhušťuje a rozkládají se karbonáty a sírany. Při teplotě $800 - 1000^\circ\text{C}$ mění hlína svoje mechanické i chemické vlastnosti.

Poté dochází ke zchlazování a tím ke smrštění a zpevnění materie. Při chladnutí je podstatná přeměna křemene provázená změnou objemu při teplotě 573°C . Proto v této oblasti $600 - 530^\circ\text{C}$ ochlazujeme pomaleji.

Pro kapitulu 6. TVŮRČÍ A TECHNOLOGICKÝ PROCES jsem fakta čerpala z tohoto pramene:

Rada P., Jak se dělá keramika, Praha, ČSM, 1962

7. ZÁVĚR

V diplomové práci jsem formou pěti keramických reliéfů ztvárnila téma “Moře v keramice” a později konkretizovala na “Mořské ryby v keramice aneb život v moři i mimo něj”.

Snažila jsem se svým osobitým způsobem vytvořit soubor kachlů, který bude působit uceleným a souvislým dojmem. Zároveň jsem chtěla, aby každý reliéf byl svébytným originálem, jenž bude schopen stát samostatně.

K námětu samotnému mne inspirovaly podmořské hlubiny. Vždy mě lákaly svou tajuplností, neprobádaností a zvláště faunou. Pozoruhodné pohyby, tvary, barvy.

Hlavním mottem mi však byl život. Jeho prožívání, poznávání a potřeba vyjádření se k němu. Uvědomění si jeho stěžejních bodů. Například zrození, rodina, kamarádství, směřování, partnerství, rozluka, svazek, plazení atd.

Při zpracování teoretické části “Objasnění vlastní práce” jsem si znovu uvědomila, jak je těžké vyjádřit a pokusit se co nejvýstižněji formulovat vlastní pocity, pohnutky a myšlenky, které mě vedly k vytvoření výsledného souboru reliéfů.

Přínosné pro mne bylo vypracovávání vlastních komentářů k reprodukcím výtvorů současných českých keramiků. Vybraná díla jsem si prohlížela mnohokrát a s každým dalším pohledem se tříbil a uceloval můj názor na ně a jejich interpretaci. Bylo zajímavé pozorovat drobné změny vlastních asociací, ale naopak i stálost prvotních představ. Uvědomila jsem si, jak moc je vnímání a posuzování díla spjato s našimi zkušenostmi, znalostmi, povahou, ale i momentálním rozpoložením, životní situací atd.

Samotná instalace kachlů může být variabilní a individuální. Jejich odlišným zavěšením (otvory na provlečení drátu jsou na všech stranách), sestavením a sledem je možné vytvářet různé životní příběhy. Z náznaků rybích těl se dá vypožorovat mnohé. Stačí jen nechat rozehrát vlastní představivost.

Přesto, že po stránce praktické je již má práce dokončena, na poli úvah a zamyšlení zůstala spousta nezodpovězených otázek, které pro mne zůstanou otevřené, dokud na ně nenajdu odpověď pomocí vlastního žití. Nevím, co je skryto v hlubinách ať již mořských, lidského nitra, či života a jeho osudů. Snad v budoucnu poodhalím mnohé, ze kterého se poučím a jenž mi pomůže překonávat překážky.

Můj život je přece stále *otevřenou otázkou*.

POUŽITÁ LITERATURA

Bible svatá, Brno, Centa s r. o., 2004

Cooperová J. C., Encyklopedie tradičních symbolů, Praha, Mladá fronta, 1999

Descharnes R., Salvador Dalí, Praha, Slovart, 1999

Dmitrijeva D. J., Ryby známé i neznámé, lovené, chráněné, Praha, Lidové nakladatelství, 1990

Hall J., Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění, Praha, Svoboda a. s., 1991

Mertlík R., Starověké báje a pověsti, Praha, Svoboda, 1972

Pijoan J., Dějiny umění/1, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1998

Pijoan J., Dějiny umění/2, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1998

Pijoan J., Dějiny umění/3, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1998

Pijoan J., Dějiny umění/5, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1999

Pijoan J., Dějiny umění/6, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1999

Pijoan J., Dějiny umění/7, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 1999

Pijoan J., Dějiny umění/10, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 2000

Pijoan J., Dějiny umění/11, Praha, Euromedia Group – Knižní klub a Balios, 2000

Rada P., Jak se dělá keramika, Praha, ČSM, 1962

Ragache C., Mýty a legendy, vlci, draci, bájná zvířata, Bratislava, Gemini, spol. s r. o., 1991

Růžička M., Vlček T., Současná keramika, Praha, Odeon, 1979

Saunders N., Mytická síla zvířat, Praha, Knižní klub, 1996

Strong D. E., Antické umění, Praha, Artia, 1970

Šabouk S., Encyklopedie světového malířství, Praha, Academia, 1975

ČASOPISY

Keramika a sklo 1/2001, ročník 1

Keramika a sklo 3/2002, ročník 2

Keramika a sklo 6/2002, ročník 2

Keramika a sklo 1/2003, ročník 3

INTERNETOVÉ STRÁNKY

www.gallery.cz/gallery/cz

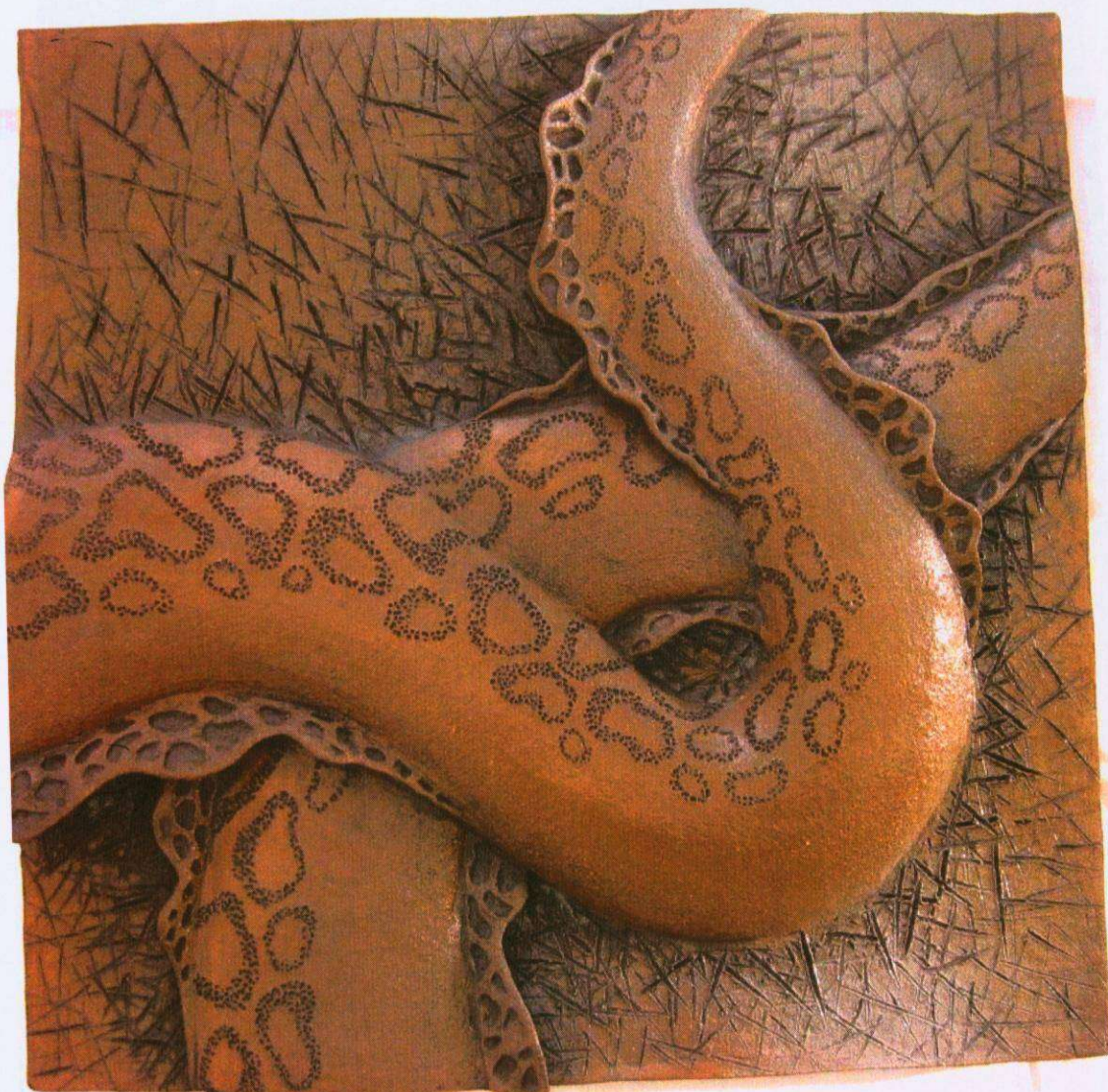
www.volny.cz/darja.cejkova/

www.jaroslav-rona.cz

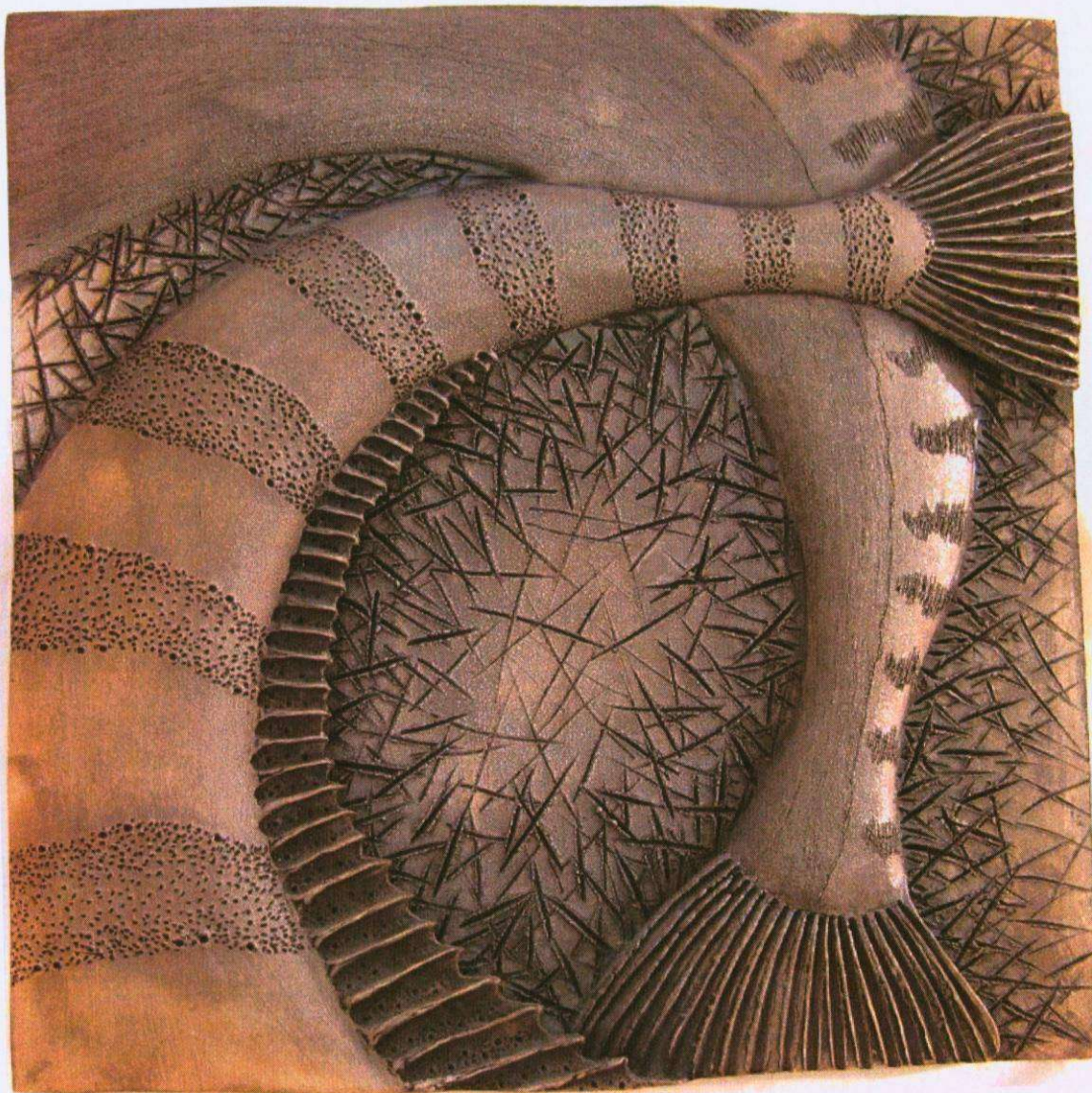
PŘÍLOHY

Fotodokumentace vlastních výsledných keramických kachlů

Návrhy na rozmístění keramických kachlů v interiéru



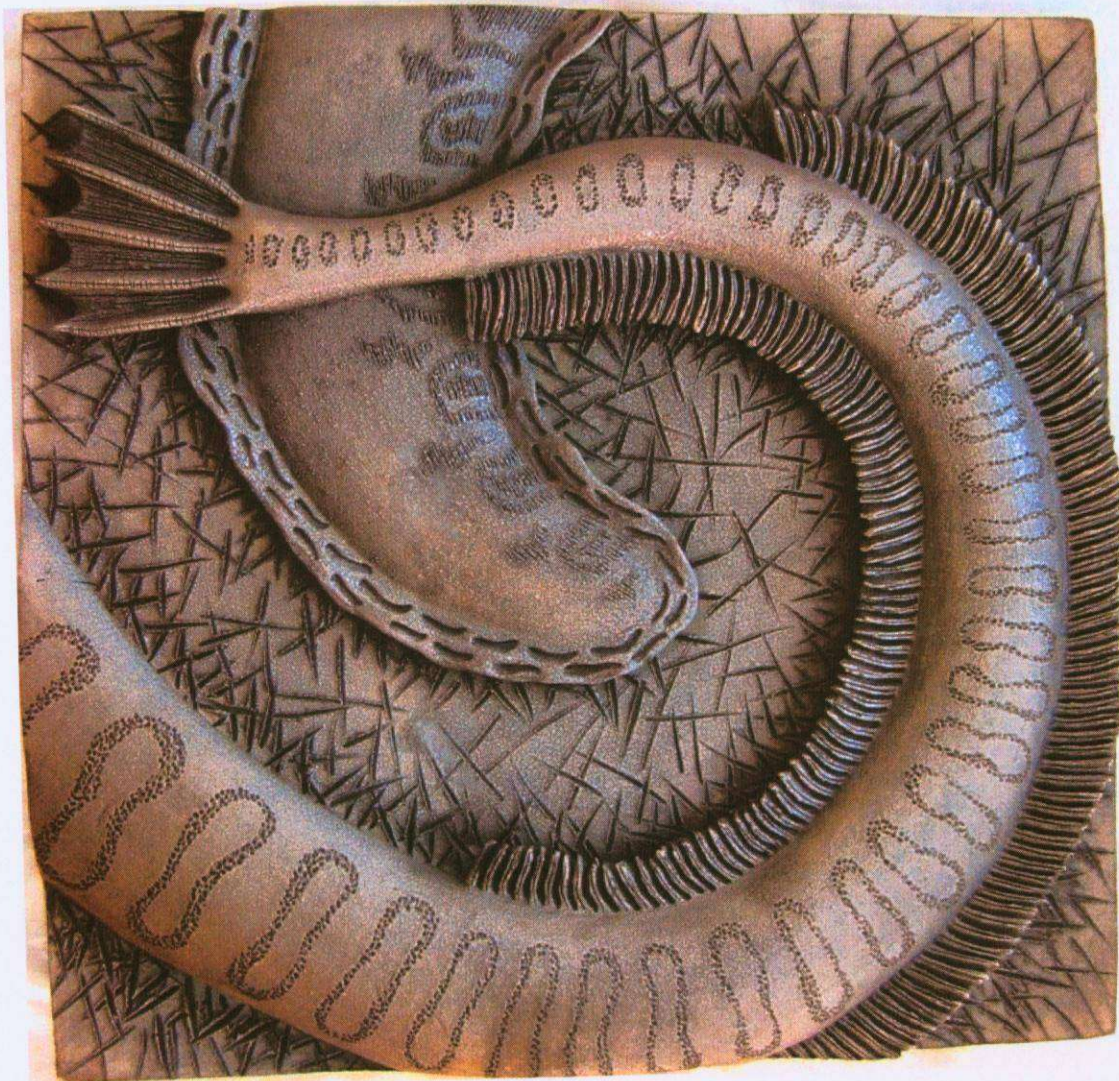
příloha č. 1



příloha č. 2



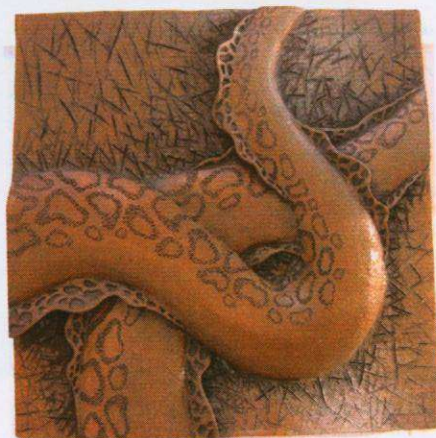
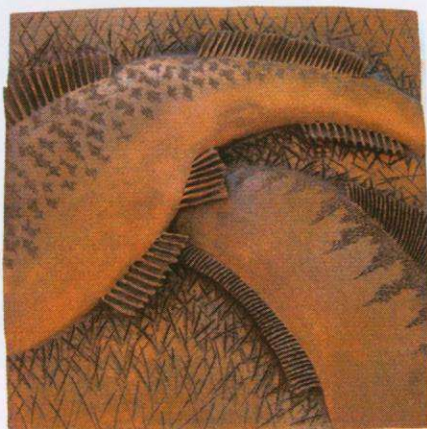
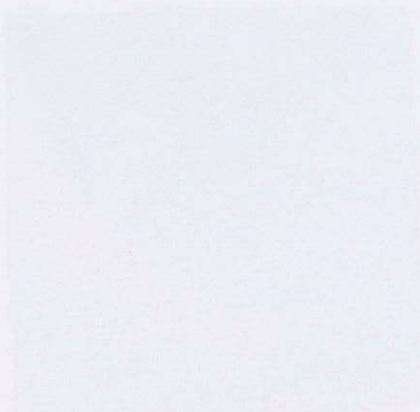
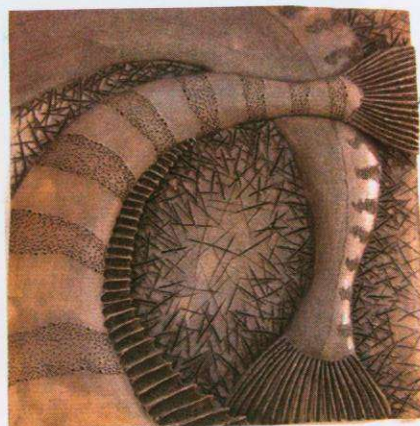
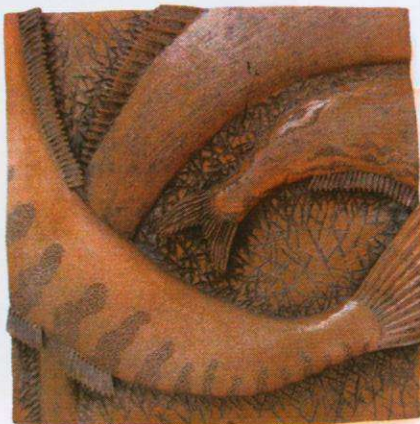
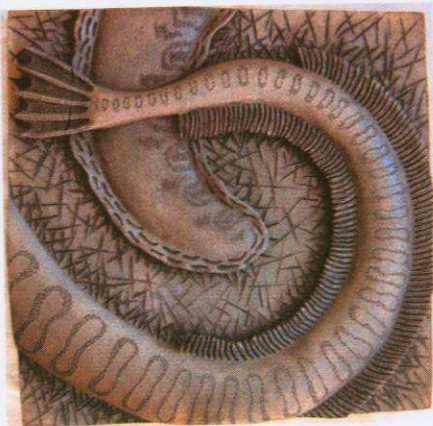
příloha č. 3



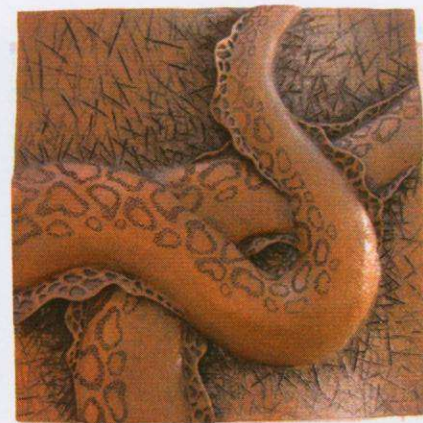
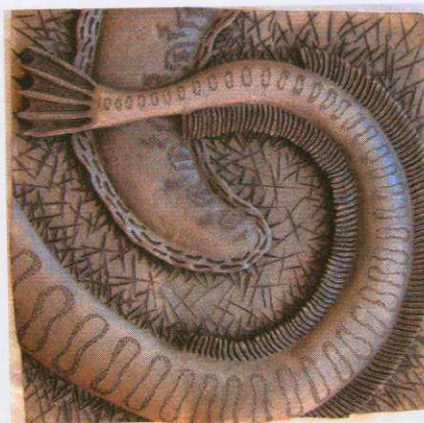
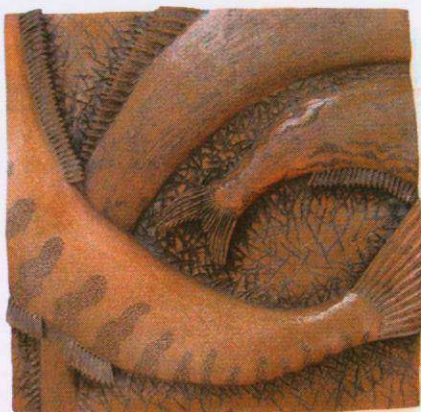
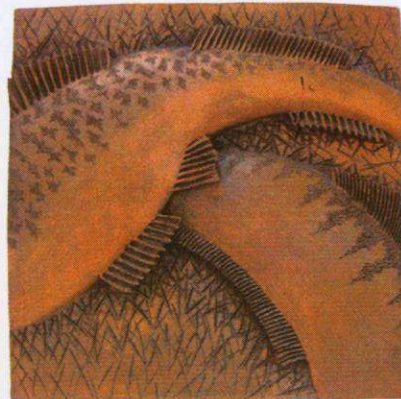
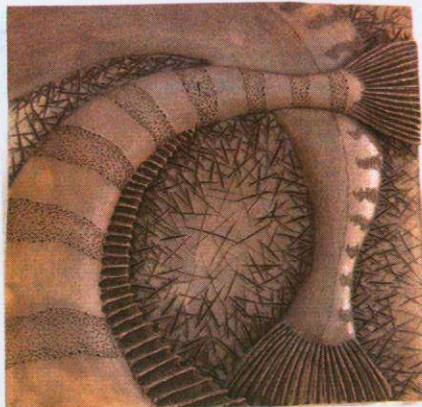
příloha č. 4

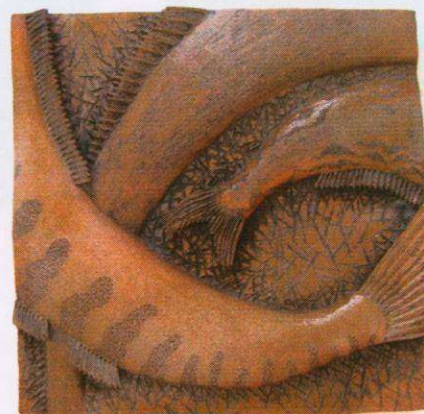
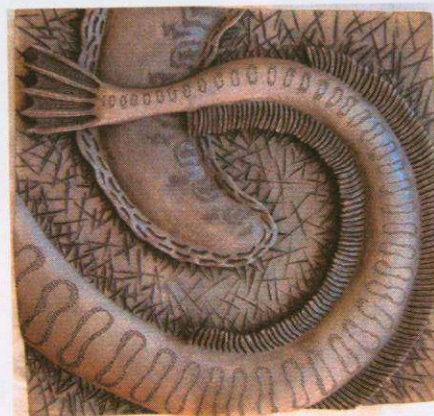
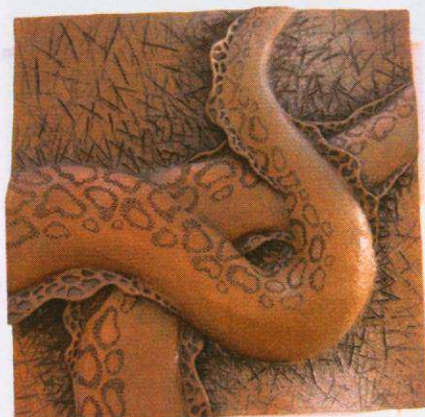
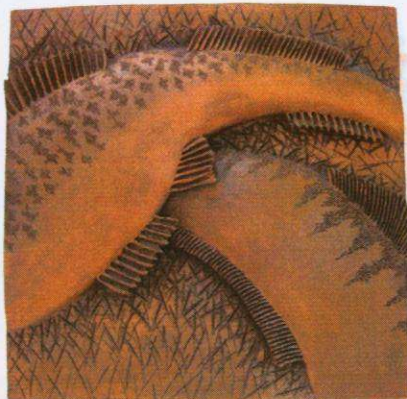
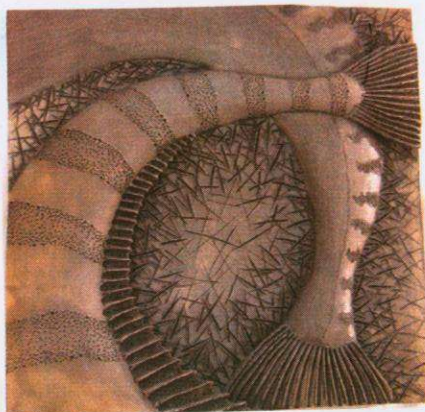


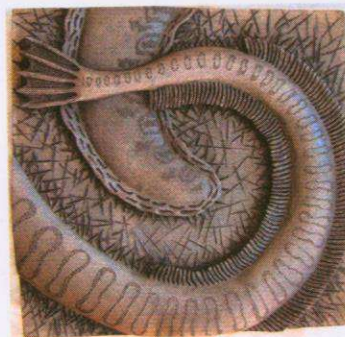
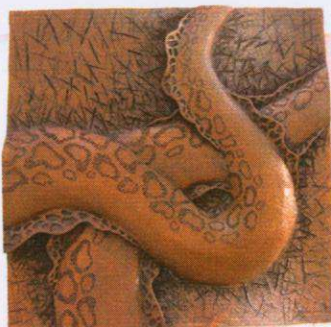
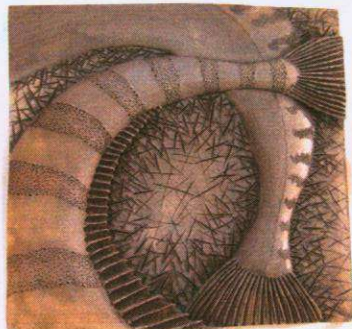
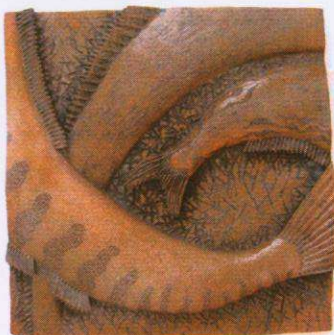
příloha č. 5



příloha č. 6







příloha č. 9